

OB PRAZNIKU ŠTAJERSKIH PARTIZANOV NA OSTROŽNEM

VZORI DOMOVINSKE LJUBEZNI

Kljub strahotnemu terorju, izseljevanju, zapiranjju, mučenju in streljanju pa duh prebivalstva, predosem naprednejšega dela, proletariata, ni klonil. Oklenilo se je Komu-

rodnostne pravice, proti nesramnemu izzivanju Hitlerjevskih petokolonašev.

Nemci so takoj po svojem prihodu skušali zapreti in uničiti vse komuniste. Vendar se

ju, v revirjih, v okolici Celja, imena žrtev, ki so jih pobijali. To je bil odgovor na nemški teror.

Nemci so divjali in za vsako ceno hoteli uničiti osvobodilno gibanje v tem delu slovenske

ljanju slovenskega žiolja na Štajerskem. Samo zaradi junaškega odpora so morali Nemci odstopiti od svojih pošastnih naklepov, kajti vsako povečanje terorja, z vsako izselitvijo, je raslo število borcev, je bila trša pest in udarna moč partizanskih čet.

To je bil strašen boj, ogorčen boj na žioljenje in smrt proti desetkrat, stokrat, tisočkrat močnejšemu sovražniku, boj, ki je terjal tako dragocene žrtve. Slavne epopeje Lackove čete, Pohorskega bataljona in drugih partizanskih enot so se končale z junaškimi tragedijami. Da, kot je bila veličastna ta borba, tako velike so bile žrtve. Toda na mesta tistih, ki so dali svoje najdražje za človečnost, za domovino, so stopali vedno novi in novi. Padel je Pohorski bataljon, na njegovem mestu je vstal nov, ki se je razvil v brigado. Padla je Lackova četa, namesto nje je zrasel nov Lackov odred. Padlo je stotine borcev, na njihova mesta so stopali tisoči.

Slavni pohodi druge grupe odredov in XIV. divizije na Štajerskem nimajo primere v zgodovini. Skozi kri in trpljenje, ogenj in mraz so se prebijali, padali in ostajali. Uspeli so ter bili ovenčani z zmago, ker so se borili polni resnične ljubezni do domovine, polni poguma in vere v zmago pravice.

Danes, ko praznujejo štajerski, koroški in prekmurški borci svoj praznik, praznuje z njimi vsa domovina. Kajti to je bil skupen boj, ki je bil prav na tem delu naše zemlje najbolj srdit, ker se je tu odločalo o našem narodnem obstoju. To je praznik največjih junaštev v naši zgodovini, to je praznik najsvetlejših spominov na velike vzore požrtvovalnosti, junaštva in domovinske ljubezni. Zato: večna slava vsem tistim neštetim junakom, ki so s svojim trpljenjem in krojo ustvarili to, kar danes uživamo. Njihove žrtve so jih naredile nesmrtnne. Spomin nanje pa nam narekuje, da z isto ljubeznijo, z enakim pogumom in požrtvovalnostjo nadaljujemo njihovo delo, da dogradimo stabbo srečnejše bodočnosti, v katere temelje so ogradili svoje življenje in kri.

Na tem kosu naše zemlje smo zadali sovražniku poslednji udarec. Tu, kjer se je najboljši šopiril, je utrpel poslednji poraz. Zato je naš praznik še toliko pomembnejši.

S. V.

Slavko Pengov: Freska o vstaji

nistične partije, polno zaupanja v njeno revolucionarno zavest in bogate izkušnje, ki si jih je pridobila v letih pred vojno, v težkih bojih za pravo delovnega človeka, v spopadnih z izkoriščevalsko buržoazijo, v borbah za naše

jim to ni posrečilo, kajti ti so takoj izginili v globoko ilegalno in prišli pripravljati oboroženo vstajo. Ustanovljeni so bili vojaški komiteji, ki so zbirali orožje in na jesen 1941 se že pojavljajo prve partizanske čete na Štajerskem: na Pohor-

zemlje, ki so ga priključili ožjemu Rajhu. Ni jim bilo žal sredstev in niso se pomišljali ob največjih strahotah, da bi preplašili ljudi. Izdajalcem in denuncijantom so ponujali visoke nagrade, veliki razglasili pa so dan za dnem objavljali

jaški sili je štajerskim partizanom uspelo, da so preprečili nadaljnje izseljevanje. Samo njihovemu brezmejnemu junaštvu in požrtvovalnosti gre zahvala, da pobesnela nacistična zver ni mogla do kraja uresničiti svojega načrta o iztreb-

To so nepozabni spomini! Trpki pa vendar polni velikih vzorov požrtvovalnosti, junaštva in domovinske ljubezni.

Ko je hitlerjanska soldateska odrla na naša tla, so njih »zmagovite« tolpe po mestih in vaseh, — v tihi grozi onemele Štajerske —, lepile s seboj priušene letake, s katerimi so v zasmeh oznanjali: »Spodnja Štajerska je spet svobodna«. Brezobzirno, z zverinsko brezumnostjo, so ta del prelepe slovenske zemlje proglasili za neočljivi del nemškega Rajha in neznamen del Hitlerju in fašizmu vernih, v mračno gestapovsko mrežo povezanih izrodkov, za svoje izvoljeno ljudstvo, za lastnike te zemlje.

Ta petokolonaška svojati, ki je že v stari Jugoslaviji lahko nemoteno izzivala in poniževala mirno in svobodoželjno slovensko ljudstvo, je postala tedaj gospodar nad življenjem in smrtjo sinov in žena, mater in očetov, postala je brezobziren izpolnjevalec Hitlerjevega povelja, ki ga je dal ob svojem prihodu v Maribor: »Naredite mi to deželo spet nemško«.

Hitlerjevi hlapci so z oso požrtvovalnostjo pričeli izpolnjevati to povelje po že vnaprej pripravljem načrtu. Iztrebiti so hoteli slovenski živelj. Vse slovensko prebivalstvo so hoteli izseliti, nekaj na Hrvaško, nekaj v Srbijo, nekaj v daljno Šlezijo, tu pa naseliti svoje ljudi: Kočevarje, besarabske Nemce in Rajhovce. Kar čez noč so hoteli spremeniti narodnostni sestav tega dela slovenske zemlje.

Na desetine tisočev ljudi so odgnali s svojih domov in jih kot živino pošiljali v razne kraje. Polnili so se zapori, polnila koncentracijska taborišča...

ŠTAJERSKIM BORCEM POZDRAV

Zaplovi pesem BORB in ZMAGE!

Skozi vas drvi kolona za kolono.
Vedno isti prizor: Izvidniki na motorjih, kamioni, polni vojakov, tanki, štabni oficirji v osebnih avtomobilih.

Pogledi vojakov izpod jeklenih čelad sršeče zro okoli sebe. Njihove roke trdo oklepajo puške, strojnice, brzostrelke.

Kolone puščajo za seboj oblake žgočega prahu.

Smrad po nafti in cestni prah dušeče legata na prsi.

Vaščani nezaupljivo oprezajo izza voglov. Samo nekateri stoje pred pragom.

Vas se oddahne za minuto, dve, ko izgine zaščitnica kolone za ovinkom.

In potem spet znova...

Preželi mitraljezi nemških izvidnikov, kamioni, zastave s čudno zverženimi križi, mrtvaške glave na čeladah.

Naenkrat odjekne strel. Za njim drugi, tretji.

Kdo strelja, od kod?
»Halt!
»Zurück!

Zavore avtomobilov zaškrip-ljejo, šoferji po rakovo zavozijo na dvorišče gostilne.

»V strelce! Na levo! Schneller!
»Feldvebel Rauschnigg, z 20 možmi obkolite gozd!« poveljuje lajtnant s ščipalnikom na nosu.

Sele takrat, ko utihne hrušč kolone, spoznajo vaščani, da po-ka v Smrekovcu.

Vendar, kdo strelja? Vojaštvo v umazanih uniformah se je razbežalo že dopoldne. Mogoče so se premislili?

Strel iz Smrekovca in ti iz nemških brzostrelk se mešajo. Minute tečejo po poljevo. Svinčene žvižgajo v zraku, boj le po malem pojenjuje.

Puške na Smrekovcu utihnejo. Cez četrt ure zmagoslavno prikoraka feldvebel Rauschnigg s patroljo. Vojaki ženejo pred seboj štirinajstletnega Kresnikovega Matičeta. Razmršeni lasje, raz-trgan jopič... Z naperjenimi brzostrelkami ga spehajo pred lajtnanta.

»Feldvebel, ste ga preiskali?« Rauschnigg še enkrat seže pred lajtnantom v fantove žepe.

»Samo tole in puška, Herr lajtnant!«

Rauschnigg razpre pred lajtnantom dlan s puškinimi naboji.

»Je streljal?«

»Da, Herr lajtnant. Ujeli smo ga na robu gozda. Drugi so se že prej razbežali.«

Lajtnant seže za pas.

Trenutek za tem odjekne strel. Matiče klecne. Curek črn-kaste krvi privre z njegovega čela. Telo zamolklo pade na zemljo.

Lajtnant spet nekaj zavpije. In Matičeta privežejo za noge k tanku.

Pred odhodom kolone se še obrne k domačim, ki jih je bil pred streljanjem sklical, in jim histerično kriči:

»Tako se bo zgodilo z vsakim, ki se bo upiral vojski našega velikega Führerja.«

»Heil Hitler!«

»Weiter!«

Kolona krene. Na cesti za tankom, ki vleče Matičetovo truplo,

ostaja pometena sled. Le sem in tja se kepica strjene krvi pomeša s prahom. Roke mlahavo opletajo. Glava ob vsakem kamenčku poskoči, kakor da hoče znova oživet. Steklene oči zro brezizrazno v žarke aprilskega sonca, dokler niso bile polne cestnega prahu.

Kolona je izginila za ovinkom.

tih sta zdrsnila z ležišč in že ju je objel rešilni gozd.

Gestapovci so otipali le še topla ležišča in — kleli.

V hiši se je kaj kmalu končala žaloigra.

Oče Tine je ležal s prestreljeno glavo ob peči. Ob njem mati Mica, Silvo in Tino so ustrelili na pragu.

Martinek, najmlajši, je preživel tisto noč. Že je ležal na materinem krilu, prepojenem s krvjo, ko so se gestapovci, začuda, premislili. Poklicali so teto Leno, jo postavili zunaj pred hišo ob drevo in gledati je morala, kako gori domačija in njeni domači.

Pepija so čez mesec zalotili v Savinjski dolini z lepaki v žepih. Takrat so ga zalotili, ko so tamkajšnje prebivalce silili. Budil je upor.

Nekega dne je klecnil na dvorišču mariborske jetnišnice. Iz čela in prsi mu je privrela kri, kakor bratu Matičetu prvega dne okupacije.

In France? Pravijo, da je odšel na Dolenjsko in poslal glas po kurirju, da se vrne s tovariši...

Kadar koli so vaščani slišali o bojih in zmagah partizanov na Dolenjskem, so mislili na Kresnikovega Franceta.

»Tam je. Bije se za nas. Vrnil se bo s tovariši. Štajerska bo ostala naša, slovenska in ne tisočkrat prekleti Untersteiermark.«

V tistih trpkih letih je še prenekateri Smrekovčan klecnil pod streli na dvorišču mariborske jetnišnice... In vsak strel je vaščane še bolj združil. Smrekovčani so poslali še veliko, veliko fan-tov v gozdove. Bili so se na Kozjanskem, v Savinjski dolini, na Koroškem...

Na prvi dan okupacije, na po-žgan dom Kresnikove družine, na Matičeta, Pepija in Franceta sem se spomnil takrat, ko sem se pridružil patrolji druge grupe odredov, ki je potovala po Dolenjski, Notranjski, Gorenjski in Štajerski na Ostrožno.

Vrsta zastavnih, v tisočeri-h bojih prekaljenih mož: koman-dant patrolje Franta, komisar Franci, Risto, Lado, Boris, Bajukov, Ficko, Stane, Tesar, šegavi Polh, še in še.

Morda mi bo kateri od teh povedal kaj več o Francetu Kresniku, njegovemu junaštvu in smrti.

In če tudi ničesar ne zvem, v vsakterem od teh je del Fran-cetovega življenja, njegovega bo-ja za svobodo. Vsakdo od teh je stoterokrat juril na švabske bunkerje, napadal, žrtvoval v osvobodilnem boju vse, kar je od njega terjala zasužnjena domo-vina.

Boris:

Zapojte rafali

Užgi minomet, zapojte rafali,
naj čuti sovražnik naš silni zalet!
V trpljenju enotno smo voljo kovali,
sovragom v zidovju smo strah in trepet.
Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin!

Po zgledu herojev naprej za resnico!
Maščujmo gorje in utešimo jok!
Za zmago miru in svobode, pravice,
tiranom orožje izbijajmo z rok.
Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin!

Ljubezen do naše zemlje in življenja
rodila je naš zmagovit zagon.
Iz suženjstva, gneva in teže trpljenja
se dviga svobodni in novi naš dom.
Nikdo nas iz naše zemlje ne izruje,
naj hruje vihar do nebesnih višin!
Grozče že naša se roka dviguje
in piše krvnikom pogin!

(Nova beseda št. 2 — 1. junij 1944,
glasilo IV. operativne cone NOV in POS)

Nad Kresnikovo hišo in Smre-kovec je legla težka mora. Začelo se je: Umiranje in vsta-jenje. Smrt in rojstvo.

Kresnikova starejša dva, Pepi in France, sta spala v seniku. Noč je bila njuna.

Ponoči sta raznašala letake s tovariši, ki jih je Pepi tiskal z grobo izrezanimi črkami, zbirala orožje, razbijala kažipote...

»Slovenci, ne pozabite svojega materinega jezika!«

»Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi!«

»Proč z okupatorji!«

Po cestah je bilo vsak dan več lističev, več razbitih kažipo-tov in strelji iz zased so bili vse pogostejši.

Gestapovci in policisti so bes-neli.

Štajerska ni klonila.

Tisto noč je Franceta in Pe-pija prebudil šum avtomobilov. Ob razbijanju po hišnih vra-

Namesto v taborišče — v smrt, ker je oče Tine branil mater in ker mati ni hotela zapustiti rodne grude.

Plamen je zajel Kresnikovo domačijo. Steklenica bencina je napravila svoje. Duh po osmoje-nem mesu je še nekaj dni po končani žaloigri spominjal Smre-kovčane na junaško smrt Kres-nikovih.

Kocka je padla. Vsi zagovorniki Evropske obrambne skupno-sti so morali končno le spoznati, da je EOS padla v vodo in da jo je treba zapisati v seznam umrlih.

Zakaj je EOS propadla? Kaj sedaj? To so vprašanja, na ka-tera iščejo danes po svetu od-govorov pa je toliko, kolikor strank je prazadatih.

Ne da se reči, da nevarnosti za mir v Evropi kljub znakom popuščanja mednarodne napeto-sti ni več. Evropa je razdeljena v dva tabora, Nemčija še vedno ni združena in predstavlja stal-no skrito nevarnost, da se sredi Evrope ne pojavi druga Koreja.

Tu je še okupirana Avstrija in ni prav nobenih znakov, da bi Moskva hotela odstopiti od ka-tere koli pridobljenih pozicij. Vrh vsega so nastale še težave z organizacijo skupne obrambe Evrope, ki so prav po znameni-tem sklepu francoskega parla-menta stopile v ospredje v prvi vrsti zavoljo medsebojnega ne-zaupanja nekaterih evropskih

držav. V takim mednarodnem vzdušju so morda celo bolj kot doslej izstopila neresena ekonomska vprašanja, za katera pa tudi ne kaže, da bodo ob današnjih oblikah mednarodnega sodelovanja kaj kmalu ugodno rešena.

Evropa predstavlja ne le go-spodarsko, marveč tudi kulturno celoto. Zato ni nič čudnega, če se je porodila ideja o skupnosti evropskih držav, ki bi vzajemno reševale skupna vprašanja. Če spada EOS že v zgodovino, ven-dar ni prav nič manj vsem evropskim državam do skupnih vprašanj, in je zato ideja o evropskem sodelovanju — o evropski skupnosti — še vedno živa.

Sodelovanje, ki bi temeljilo na medsebojnem spoštovanju in enakopravnosti, bi bilo poročstvo, ki bi že vnaprej preprečilo, da ne bi katera od evropskih držav, s katero imajo evropski narodi bridke izkušnje, zašla po starih potih ekspanzije. Vendar kažejo poveljna leta evropskega sodelo-vanja tudi nekatere slab: strani,

S pesmijo v napad

Jože Mekinda-Franci se je zazrl v daljavo. Minila ga je še-gavost. Pred njegovimi očmi so se s filmsko naglico vrstili do-godki na Jančah pred dvanajsti-mi leti.

»Janče, da, Janče.«

Prvi proboj druge grupe odre-dov na Štajersko. Izdajstvo gesta-povske vohunke. Tridnevni pek-el. Neenak boj: 8000 Nemcev, 513 partizanov. Sedem pogrešanih partizanov, 400 pobitih Nemcev. Čeprav grupa odredov takrat ni prodrla na Štajersko, je vendarle zmagala...

Mokotarjeva lepota po Raš-co se je spečala z gestapovcem in rodilo se je — izdajstvo. Za priprtimi vrati, v senci luninega svita šteje in šteje.

»Toliko partizanov, toliko oro-žja in njihova pot pelje proti Savi.«

Zapojajo telefoni na Gorenj-skem, Štajerskem in Koroškem. Na bregove Save in v janške hri-be se zgrinjajo kolone švabskih vo-jakov in policistov. Iz Litije in Kranja so prišli, iz Celja in Ma-ribora, da, celo iz daljnega Cel-lovca, Gradca in Dunaja.

Vname se krvav boj.

Nemci, okomotani z jermeni, z zavihanimi rokavi jurišajo. Par-tizanske strojnice in puške jim zapirajo pot. Krjavelj se premika s težkim mitraljezom s položaja na položaj. Dolfe in ostali tolčejo z lahkim mitraljezom in puškami.

Mine padajo. Skoraj vsako drevo je ranjeno. Gost dim jim zastira pogled. Zemlja se trese od eksplozij. Zažigalne fosforne granate dežujejo in že gori trava, gorijo drevesa, grmovje, gori zemlja, gore nahrbtniki, obleka, dim duši...

Nekateri mislijo na umik. Od-govor komandanta Staneta je ja-sen in odločen:

»Za nas ni umika! Robce si dajte na usta in zdržite na polo-žajih!«

Borci vzdrže. Z eno roko drže mitraljeze in puške, z drugo gase. Žeja, samo kapljico vode!

Tudi za to je poskrbel Stane. Pogasil so žejo borci in razgret Krjavljev težki mitraljez se je ohladil.

Dan je enak večeru, noč enaka dnevu. Na Jančah grmi. Med kli-ce poživljenih nemških koman-dantov »Vorwärts, vorwärts!«

se kakor v posmeh mešajo glasovi Riste, Simona, Dolfija, Razine in drugih: »Na juriš!«

Nemci napadajo. V vsakim na-padom je večja kopica mrtvih napadalcev. Partizani ne odje-njajo.

Takrat, pod noč, po sedmih dnevnih juriših, se je na položaju oglasil Tomažev glas, glas polit-komisarja druge grupe odredov. Med pokanje in regljanje mitral-jezov se je mogočno vmešala partizanska pesem.

Partizanska pesem! Osvežujoč balzam, ki prežene misel na glad in bolečine in te požene v napad. Kolikim je bila v uteho v bojih, na pohodih...

Tomažev glas ni ostal osami-ljen. Vedno večji je zbor. Pevec po-jo in streljajo. Borci so kakor pokrepčani. Ta večer, ki je bil najhušji, so borci lažje prestali.

Sredi noči so razklenili obroč. Umaknili so se mimo zased. Na-črti, ki so jih zaplenili, so jim olajšali pot, prihranili žrtve.

Drugi dan je doživela druga grupa odredov na Polici veliko slavje. V lahnem spomladanskem vetriču je plapolala zastava, da-riilo Glavnega poveljstva partizan-skih čet junaškim »Štajercem«.

Marok je raportiral Staneta: »Stanje druge grupe odredov je redovno. Vojska se je vrnili iz borbe. Pogrešamo 7 tovarišev.«

Ordred je pogrešal 7 tovarišev — 7 junakov. Združil jih je sku-pen boj za svobodo.

Muljava.

V prvem večernem mraku ko-raka patrolja druge grupe odre-dov po obronku gozdiča in se ustavi ob skupnem grobu.

»Pozdravi!«

Zastavonoša Tesar povesi boj-no zastavo. Komandant Franta položi venec na grob 38 padlih neznanih partizanov. In Perkov Andrejče recitira:

Sredi naše vasi
nizka gomila leži.
Nekdo je tam v boju pal
zato, da bi jaz ostal.

Sredi naših gozdov
mnogo je, mnogo grobov.
Tam je moj očka, moj brat
tja pojdem lučko prižgat.

In dolgo v noč je gorela svet-ka na grobu neznanih partizan-skih junakov.

OB ROBU DOGODKOV

V SVETU PO PARISKI ODLOČITVI

VRELA KAŠA

držav. V takim mednarodnem vzdušju so morda celo bolj kot doslej izstopila neresena ekonomska vprašanja, za katera pa tudi ne kaže, da bodo ob današnjih oblikah mednarodnega sodelovanja kaj kmalu ugodno rešena.

Evropa predstavlja ne le go-spodarsko, marveč tudi kulturno celoto. Zato ni nič čudnega, če se je porodila ideja o skupnosti evropskih držav, ki bi vzajemno reševale skupna vprašanja. Če spada EOS že v zgodovino, ven-dar ni prav nič manj vsem evropskim državam do skupnih vprašanj, in je zato ideja o evropskem sodelovanju — o evropski skupnosti — še vedno živa.

Sodelovanje, ki bi temeljilo na medsebojnem spoštovanju in enakopravnosti, bi bilo poročstvo, ki bi že vnaprej preprečilo, da ne bi katera od evropskih držav, s katero imajo evropski narodi bridke izkušnje, zašla po starih potih ekspanzije. Vendar kažejo poveljna leta evropskega sodelo-vanja tudi nekatere slab: strani,

zlasti kadar so ga hoteli pod vplivom od zunaj doseči več ali manj na silo. Morda je prav EOS poučen primer za to.

Takšnega sodelovanja, kakr-šno naj bi predstavljala Evrop-ska obrambna skupnost, ko bi se morale države odreči neka-terim suverenim pravicam (vsaka država — članica EOS, naj bi dala določeno število divizij v skupno evropsko vojsko, ta pa bi bila pod enotno komando) pa ni moči ustvariti čez noč, naj-manj pa na silo. Res so bili na-rodni ob stalni grožnji z Vzhoda pripravljeni odreči se tudi ne-katerim suverenim pravicam, da bi le obvarovali svoje neodvi-snost. Danes pa je v svetu doseže-no vsaj relativno ravnotežje sil in je vsak poseg v suverene pravice držav mnogo bolj boleč.

Francoski ministrski predsednik je to jasno povedal: »Francoski narod ne more sam pristati, da bi omejili njegovo suverenost na najpomembnejšem področju.«

Tisti, ki bi hoteli doseči že ta-ko razvito stopnjo sodelovanja

evropskih držav, bi moral prej ustvariti vzdušje popolnega med-sebojnega zaupanja. To pa se da doseči le v daljši dobi in preko vrste oblik sodelovanja zlasti na gospodarsko-mu področju, kjer se prav kmalu pokaže, kaj je kdo pripravljen žrtvovati v korist skupnosti. Če bi šlo evropsko so-delovanje po tej poti, potem bi bili tudi veliko boljši izgledi za EOS. Tega pa ni bilo in EOS je morala ob prvem otipljivi-j-sem popuščanju mednarodne na-petosti doživeti neuspeh.

Tega ni bila kriva Francija, čeprav je postal zadnje čase kar precej priljubljen šport, da vidi-jo v Franciji mučenika, kot je zapisal londonski list »Manche-ster Guardian«, Francozi so kri-vi le toliko, da so celi dve leti odlašali z odločitvijo. So pa tudi v Londonu vse leto čakali z iz-javo, da se čutijo povezane z EOS, piše ta list.

Ce hočemo poiskati krivca, ga je treba iskati med tistimi sila-mi, ki niso upoštevale evropskih prilik. Eisenhower je dejal, da je dobila s pariškim sklepom amer-riška politika v Evropi udarec. Iz tega se da sklepati, da morajo v Washingtonu svojo politiko spremeniti. Olajšanja pa ne bo. Če jo bodo spremenili v tisti smeri kot bi to radi nekateri na-zadnjaki okrog States Depart-menta, ki zahtevajo, naj ZDA

Komandant Stane, komisar Tomaž, namestnik komandanta Skala so imena, ki jih ne bodo borci II. grupe odredov nikoli pozabili

Naprej! BORBO, BOJ - Naprej!

Namesto za šalo zares

Junija 1942. leta na Muljavi. V Šiškovem bataljonu so že nekaj dni vadili grla, pripravljali skeče.

»Tja proti Muljavi bomo krenili. Bataljonske vežbe bodo utrdele borce. Zvečer bomo pa Muljavčanom zapeli,« tako so sklenili v štabu.

Bataljon se je pripravljajal na odhod — na bataljonske vežbe. Takrat pa je prišel, kot da bi ga kraška burja podila, bataljonski obveščevalec.

»Italijani prodirajo od Zužemberka proti Znojilam.«

Bataljon se je premaknil. Namesto za šalo so se partizani po položajih razporedili zares. Partizan Vovk kosi stoji z mitraljezom, drugi juriša z bombami na blindo, Boris gre nad tank s steklenico bencina.

Pekleni kričavi italijanskih kričalcev se ves dan ni umiril. Sedaj so kričali: »Eviva Duce!«, hip za tem vzdihovali »Mamma mia!«

Sele drugi dan so Italijani spoznali, da ne kaže z glavo skozi zid. Tudi pomoč iz Ljubljane in Novega mesta jim ni pomagala. Štab bataljona pa je po dvodnevni bojih lahko takole poročal štabu grupe odredov:

»Uspešno zaključene, bataljonske vežbe. Pogrešamo tri tovariše.

Izgube na italijanski strani: 410 mrtvih, zaplenjeno orožje, uničena vozila, med mrtvimi 10 višjih oficirjev s polkovnikom vred.«

Bolj ko se je patrolja bližala Gorenjski, večkrat so njeni člani

v medsebojnih razgovorih omenjali Verd, Dolomite, Jelovico in boje na njej. Silna požrtvovalnost je bila potrebna, da so borci premagali napore, dnevne in nočne boje, na vsej poti od Znojil pri Stični, do bojev na Jelovici in do takrat, ko je na Dobrovljah komandant Stane združil vse partizane na Štajerskem v Savinjski, Pohorski, Moravski in Kozjanski bataljon. Krajčev, poznejši legendarni Pohorski bataljon, se je po nemški ofenzivi na Jelovici prebil preko Save in Karavank na koroško stran in prišel mimo Pece na Štajersko.

Komunisti naprej!

Na Jelovici grmi že dneve in noči, kakor da sta se zarotila zemlja in nebo. Napadi in obramba, juriši, treski min, rafali mitraljezov — pesem smrti.

Određovci vzdrže vse. Ničesar ne more preprečiti, da ne bi dosegli svojega cilja — Štajerske.

Štajerska: dežela, preprežena s stoterimi nemškimi postojankami. Streljanje talcev, zastrupljanje hrane, preseljevanje in zapiranje, ovadustvo, ogabna sredstva okupatorjev, da bi preprečili vzpon osvobodilnega gibanja. Vse, vse je dovoljeno, da ostane Štajerska »Untersteiermark«. Kultura dvajsetega stoletja.

In v letu 1942, polnem mračne groze od prelite krvi so hiteli, v hudi zimi zdesetkanim partizanskim enotam na Štajerskem na pomoč preko Jelovice borci druge grupe odredov.

Tretjo noč že trajajo boji. Tam po polnoči so se nekoliko umirili. Borci so strašno izmučeni. Spanec jim lega na oči.

Kje zaspati, kje si odpočiti vsaj za trenutek?

Tam, kjer se tega nemška soldateska najmanj nadeja. In Kranjčev bataljon se utabori 100 metrov nad nemškimi položaji.

Zora še ni pordela vrhov Jelovice, ko se na določenem mestu zbera partizani-komunisti.

»Danes moramo prebiti nemške obroče. Na Štajersko moramo priti, četudi za ceno dragocenih življenj. Zato — komunisti naprej!«

Gozd je še temačen, sončni žarki pa že zlate vrhove. Med gostim grmovjem se ped za pedo pomikajo partizani-komunisti. V vsakterem od njih kljuje v prsih: komunisti naprej.

Debel Svaba se dvigne iznad zemlje. Rafal. Znak za napad. Za napad na najbolj občutljivem mestu sovražnika. Napad na sektorski štab SS-enot. Pri enem izmed nemških oficirjev so partizani našli načrt nemških položajev. Pozneje jim je prišel prav.

Na Jelovici bobni. Bobni ure in ure. Partizani ne odjenjajo. In zvečer so se Nemci umaknili v Radovljico. Kmalu za njimi, mimo vseh zased je korakal Kranjčev bataljon. Prebredel je Savo, razbijal zasede, tudi tisto na ljubljanskem prelazu, prekoračil Karavanke, prišel na Koroško in od tam na Štajersko.

Teško je popisati veselje zavednih Korošcev ob prihodu Kranjčevega bataljona.

Pred letom sem v Črni srečal drobno ženičko, Francko iz Koprivne po Peco. S koliko radostjo je pripovedovala o partizanih, ki so takrat prišli na Koroško iz daljne Dolenjske. Edino, kar je imela — kompot iz suhega sadja — jim je darovala.

Tovarištvo

Partizan Stane leži na Smarješkem hribu in si beleži.

Partizanske bolnišnice potrebujejo sanitetni material. V švabski bolnišnici v Rimskih Toplicah ga je na pretek. In tudi ščepec tobaka si ranjenci zažele. Doli na križišču v bivši Tičarjevi trgovini je zaloga. Tisti dan so jo dopolnili. Zato zvečer ponjo.

Nahrbtniki so polni. Rudi prestopi prag trgovine.

»Halt!«

Gestapovska zaseda vseka po cesti. Prepozno. Rudi je že v zaklonu. Stane ima manj sreče. Spotakne se na pragu in sredi ceste omahne. Rafal mu preseka koleno.

Na pol v nezavesti sproži brzostrelko. Gestapovec pada. In zopet na pol v nezavesti vtakne šaržer in zopet zrešetajo strelji dva gestapovca. Stane se ne more premakniti.

»Tovariš, na pomoč!«

Rudi si utira pot z bombami. Svinčenke žvižgajo okrog njego-

vanši. Vse kaže, da so tudi v Parizu naklonjeni takšni rešitvi. V Washingtonu smatrajo, da je treba Zahodno Nemčijo na vsak način obožiti, pa naj je kdo za to ali nihče. Bržčas pa se bodo le odločili za srednjo pot. Zaenkrat so prepustili pobudo Londonu. Nekateri pa spet prav v tem vidijo znak protislovij med Londonom in Washingtonom, češ da išče London podporo v evropskih prestolnicah za svoja stališča.

K vsemu temu je tudi Moskva prispevala svoj delež in pridno razpihuje nastala naspotja. Snubi Nemce in Italijane (Italija je vedno izveleka slabši konec, kadar je bila nemški zaveznik... — Italijo so Angleži in Amerikanci izgnali iz Libije, s katero ima že »tradicionalne« zveze... — Italija naj ostane izven blok in naj se sporazumeva z vsemi deželami, ne glede na notranjo družbeno ureditev... itd.) Istočasno pa poudarjajo v Moskvi svojo pripravljenost, da tudi oni sodelujejo pri organizaciji evropske varnosti. Zahodne države so sicer zavrnile nedavni sovjetski notni, odgovor pasov napisale v takem tonu, da ne zapira vrat za nadaljnje razgovore.

Kaša je vrela, kdaj se bo ohladila in kdo jo bo pojedel, je pa še vprašanje.

Gojmir A. Kos: Vstaja

ve glave. Toda kaj je to Rudiju mar! Skok na sredo ceste in že je Stane v varnem naročju — v naročju tovariša.

Tam gori pod Smarješkim hribom je Rudi odložil težko breme. Obvezal je Staneta, ga zakopal v listje in odšel iskat pomoč.

»V hajko bo treba za novo suknjo, hlače in kapo. Vse je

preluknjano,« mrmra Rudi. »Toda kaj, samo da sem rešil tovariša Staneta.«

Preživeli borci druge grupe odredov mi niso vedeli nič povedati o Kresnikovem Francetu. Vendar sem v vsakem izmed njih videl prijatelja Franceta in njegov boj za svobodo.

Mogoče je France padel na Dolenjskem, tam kje pri Muljavi in je tudi njemu svetila v spomin svečka, ki jo je prižgal Perkov Andrejče. Mogoče je padel na Notranjskem, na Gorenjskem. Mogoče je prišel na Štajersko. Vendar se s tovariši ni vrnil v domačo vas.

Vaščani ga niso pozabili. Ne njega, ne njegove družine, ne Pepija, ki je omahnil na dvorišču štajerske jetnišnice, in ne Matičeta, ki ga je vlekli tank po prašni cesti.

Kresnikov najmlajši, Martinek, še živi. Smrekovčani ga letos

skoraj niso spoznali. Zastaven fant, tak, kakršnen je bil Matiče. Dobri ljudje so ga skrivali in hranili, vojno siroto, potlej ko je teta Lena umrla v taborišču. Poslali so ga v šolo, v uk in čez leto dni bo postal mojster.

Letos, za občinski praznik, je obiskal domačo vas. Položil je venec na spomenik, ki so ga postavili vaščani v spomin na junaško smrt Kresnikove družine.

In takrat se je vaščanom orosilo oko. Ostal je le Kresnikov najmlajši. V tisti noči je ležal v materinem krilu, prepojenem z njeno krvjo, s krvjo očeta. Oče ga je imel najrajši. Kadar koli se je vrnil iz tovarne, ga je ujčkal pred hišo in mu obetal, da bo doživel lepše dni.

Res, Martinek jih je doživel. Za te lepe dni so potočili srčne kaplje krvi Pepi in France, mitraljezec Dolfe in Oskar na janskih hribih, tisti neznan junaki na muljavskem grobišču in tisočero, tisočero drugih.

Peter

Partizanske patrolje so povsod prisrčno sprejeli. Tudi vojne sirote, ki so v domu v Višnji gori, so poklonile šopek cvetja patrolji II. grupe odredov

uresničijo pred pol leta izrečene Dullesove grožnje na račun Francije.

In sedaj? Prekrat v Pragi leta 1948. je bil povod za sklenitev Atlantskega pakta, spopad v Koreji pa je pospešil ustvarjanje Evropske obrambne skupnosti. Od vseh udeleženk le Francija in Italija nista ratificirali pogodbe. Italija je odlašala z ratifikacijo, da je lahko izsiljevala zahodne zaveznike, velikokrat na račun Jugoslavije. Francija pa se ni mogla sprijazniti s tem, da bi se odrekla nekaterim suverenim pravicam in da bi Nemčije spet oborožili. Tako je EOS umrla še preden je bila rojena.

Vsa stvar se danes suče pravzaprav okrog Nemčije. Po berlinski konferenci je postalo jasno, da do združitve Nemčije kmalu ne bo prišlo. Zahodne sile zahtevajo umik sovjetskih čet iz Vzhodne Nemčije in svobodne volitve. Hočejo Nemčijo po svoji podobi. Moskva pa bi seveda rada takšno Nemčijo, ki bi njo poslušala. Od Zahoda še zahtevajo, da bi Nemčije ne vključili v noben pakt in obrambni sistem. Pod takimi pogoji sporazum seveda ni mogoč. Medtem pa je gospodarska moč Zahodne Nemčije tako porasla, da je nihče ne more več prezreti. Po drugi platj postaja tudi jasno, da samo zavoljo

tega, ker so interesi velesil do Nemčije tako nasprotni, ni moči držati Zahodne Nemčije v podrejenosti. S tem pa bi morali vsaj v določenih mejah dovoliti tudi njeno obožitev, da bi se lahko branila sama in da bi dala svoj prispevek k skupni evropski obrambi. Ker enakopravnosti Nemčije ni bilo mogoče doseči v okviru splošnega dogovora o razorožitvi — le v tem primeru bi bila možna njena združitve — je treba doseči enakopravnost samo Zahodne Nemčije. In okrog tega je sedaj največ razpravljano.

Adenauer zahteva priznanje suverenosti z vsemi posledicami ne glede na to, kaj m-nijo v Parizu. Njegove nedavne izjave (televizijski mreži CBS nikakor niso prispevale k pomirjenju duhov na Zahodu. »Bojim se,« je dejal, »da bodo Nemci, če se bodo prepričali, da se s Francozi ne bodo mogli sporazumeti, spet obrnili oči proti Vzhodu.« To je očitna grožnja, ki je še bolj povečala že tako veliko nezaupanje v Parizu.

Sploh je zadnji čas opaziti v Zahodni Nemčiji nekatere pojave, ki navdajajo ljudi na Zahodu s precejšnjo skrbjo. Prometni minister na primer govori, da Češka nikdar ne bi postala država brez gospodarskih in kulturnih uspehov, ki so jih Nemci

V partizanih so bile vojaške ure vedno zanimive, posebno v II. grupi odredov. Komandant Stane in Marok sta med drugim pripovedovala o svojih vojaških izkušnjah iz časov španske revolucije

MLADITOVARIŠI

Pod večer so pripeljali v Meljsko kasarno, v Mariboru, tri sto devetnajst izseljencev iz Starega mesta ob Dravi. Med njimi so tudi Dušan, Janez in Tonč — trije mladi tovariši. Izseljenci so polegali in mnogi od utrujenosti zaspali.

Zidanskova mama se v snu nemirno premetava. Zdi se ji, da leži v goreči hiši; nevidni okovi jo priklepajo na posteljo, ognjeni zublji prihajajo vse bližje in bližje. Ze se poigravajo z oedejo. Obliznil so ji lase in glavo...

Nenadoma se zbudi; ognja ni več in ne postelje, le slama pod njo in Jožek ob njej, in malo dalje Tinč in Milka in Stefa, in prav v kotu hrope stari Zidansk; ognja ni, a telo jo srbi in peče kot bi ležala na žerjavi.

»Križana gora... Uši!«

Ljudje se prebudijo, godrnjajo, in ne morejo razumeti za kaj pravzaprav gre, in ko zvedo za uši in ogledajo drobnega nočnega gosta, ki ga Zidanskova stiska v pesti, se dvigajo in otepajo slamo z obleke; može kolnejo, ženske vrečijo, otroci jokajo, le stari Zidansk hrope v svojem kotu, in njegova sapa zaudarja po slabem žganju in cenemem tobaku.

Gospod Adolf Kovač, nadučitej v pokoji, ki je bil do nedavne zelo ponosen na svoje ime — tudi Hitlerju je ime Adolf — pograbi svoje kovčke in se preseli na dvorišče. Po njegovem zgledu se ravnaajo še ostali. Čez čas so prazne vse sobe, v katere se je zateklo tri sto devetnajst izseljencev iz Starega mesta ob Dravi.

Soparna noč je. Polna luna ždi na nebu in skriva svoj čemerni obraz za tropom oblakov, kot bi se sramovala pogledov na krvavordečo zemljo, ki jo pretresajo vojske, in pogledov na te uboge izgnance, ki so jim vzeli dom in varno zavetje, da bi bila »Stajerska čisto nemška«, kot je pisal »Stajerski gospodar«.

Nad kasarno zažari utrinek in se skrjuje za strehami. »Nekdo je umrl, mama«, šepetaje meni mala Majdka in se stisne v materino naročje.

»Spi, otrok, spi.« jo tolaži mati in poboža po kodrolasi glavi. A Majdka ne more spat. Nihče ne spi. Izgnanci se potihoma pogovarjajo, žde na svojih culah in strme v noč, odpirajo kovčke, jedo. Nekateri se zbirajo v gručeh; pogovori so vedno bolj živahni, nekje pritajeno pojejo. Zarometi s stražnih stolpov se kosajo z mesečino in rišejo čudne vijuge po dvorišču. V njih siju se blešči bodeča žica, ki ločuje izgnance od vojnih ujetnikov. Onkraj žice je tiho; jugoslovanski, grški in angleški ujetniki spe.

Janez sedi na culi in gloda skorjo starega kruha...

Dvanajsto pomlad je preživel, a hotel bi biti starejši, močnejši. V svoji otroški glavičci premiš-

ljuje, kako bi se skrtil na podstrešju domače hiše in skozi line metal bombe na Svabe, ki so jih obiskali prejšnjo noč. Kako bi s to in tisoč sebi enakimi podil Svabe in njihove podrepnike, jih uničeval in uničil. In kako bi...

Polnoč je odbilo, ko so jih zbudili. Oče še ni spal; kake pol ure prej se je negotovih korakov vrnil iz prijateljeve kleti. Razhudo ga je švabsko nasilje. Kriče je dopovedoval trem trštati Prusom, da je v svojem stanovanju sam svoj gospodar in da ni huđiča in ne biriča, ki bi ga proti njegovi volji poslal drugam. Utihih je šele ko so Svabi prijeli za puške in ko se je žena obesila nanj. Molče je podpisal, da prostovoljno zapuša nemški Reich.

In potem so potegnili rjuhe s postelj, nametali vanje kar so dosegli, in tako je oče pozabil uro, mati najnujnejšo posodo, in vsi so pozabili toplo obleko in zimske čevlje, in Majdka je nesla s seboj le svojo šolsko torbico s knjigami in zvezki, ki jih verjetno nikdar več ne bo potrebovala.

Janezova družina se je velikokrat selila. Iz Ljubljane v Logatec, od tam v Gornji grad in še v Ptuj. Medtem so zamenjali nič koliko stanovanj, in nekoč, ko so na izposojeni cizi peljali svojo kramo mimo logaške cerkve, so jih tercijalke opljuvale in vpile nad njimi, da so huđičev zaroč. Toda nejevolje vseh teh potovanj niti primerjati ne bi mogli z nejevoljami sedanje nasilne selitve v negotovost.

Janez sedi na culi, gloda skorjo starega kruha in posluša pesem, ki vre iz sosednje gručeh, in s svojo zateglo, otožno melodijo vzbuja žalost in hrepenenje po izgubljenem:

»Oj, vandravček, vandravček mooj...«

Izza kupa kovčkov in cul se prikazuje nepočesani kodri, in kmalu potem drobne, živahne oči, in zavihan nosek, in ko se vse skupaj zlije v rdečeličen obrazek, spozna Janez svojega prijatelja Dušana. »Pojd!« veli Dušan. »Kam?« »Boš videl, pojd!« In že izgineta med gručami.

Dušan je Janezovih let, a po pameti in izkušnjah ga močno prekaša. Njegovega očeta, moža slabotnega telesa a velikega duha, so pred leti ubili v Mitrovici, mammo pa mu je nekaj mesecev kasneje pobrala zavratna bolezen. Poslej se je z Dušanom ukvarjal njegov starejši brat Zarko, ki se je vrgel po očetu in ki je usmeril prve Dušanove korake v svet in življenje. Ko so Svabi vdrli v

deželo se je Zarko prostovoljno javil k vojakom. Od takrat ga Dušan ni več videl. Govorili so, da so ga nekje pri Zagrebu zajeli in odpeljali neznanu kam.

Minuli so tedni in meseci; Dušan je sameval, čakal brata in zahajal k Petru, igralcu in komunistu, ki se je zavzel zanj in mu nadomestoval očeta in mater in brata in učitelja. Se sinoči je Dušan pisal po zidovih Starega mesta: »Smrt Svabom«, a danes...

Sredi dvorišča poležava družina čevljarja Zemljariča. Oče, mati, babica in sedem otrok. Tonč, najstarejši, močan in zdrav najstarejši fant, ki se je pri mojstru Pirnatu učil za lončarja, pestuje Nežiko, najmlajšo, ki z veliko naslado grize dudko. Tri dekleta spe. Miha in Jožek se potepata po dvorišču. Mati nemo sedi med culami. Oče išče uro, in ko je ne najde, pogleda v nebo ter meni: »Proti jutru gre.«

Od nekoč prileti droben kamenček in vzdrami Tonča. Fant položi Nežiko v materino naročje in pohiti k Janezu in Dušanu.

Spoznali so se v telovadnici in postali dobri prijatelji. Vsi so radi telovadili. Tonč je na lanskolnetnem zletu napravil tak veletič, da so ga ljudje glasno občudovali: »Ta pa zna.« Dušan je posebno cenil kroge in bradljo. Janez pa vse, in čeprav ga je zdravnik že neštokrat napodil iz telovadnice — zavoljo razširjenega srca, je dejal — se je fant venomer vračal. Vlekla ga je telovadba in še bolj kot to — tovarišija.

Trije tovariši... Janez je hodil v gimnazijo, Dušan v meščansko šolo, Tonč pa k lončarju. Janez je sanjač; včasih je po cele ure presedel v kakšnem kotu in podživiljal zgodbe, ki jih je čital, in v sanjah videl sebe, kot junaka, ki jemlje bogatino in daje revežem, ki varuje nedolžne in preganjane ter kaznuje preganjalce. Dušan nikdar ne sanja; vsa njegova nemirna nrav ga sili k delu. Vesel fant je, in resen obenem. Od očeta in brata se je veliko naučil, in Peter ga je nekoč, pod gledališkim odrom, med sulicami, helebardami, gosposkimi fotelji in pisanimi grofovskimi oblačili — sprejel v SKOJ. Tonč pa je počasne narave, in Dušan mu je večkrat dejal, da se v vsaki njegovi besedi in v vsakem njegovem dejanju pozna kmečka duša, vas, odkoder je njegov rod prišel šele pred nedavnim.

Bili so trije povsem različni značaji, a obenem — neločljivi prijatelji. Združevalo jih je nekaj velikega, skrivnostnega in slast vzbujajočega, nekaj, za kar je umrl Dušanov oče in o čemer sta tako lepo govorila Peter in Zarko. Nekoč so na šolski zid narisali srp in kladivo. Uh, kako so jih pestili in jim grozili. Pa nič ni pomagalo; čez nekaj dni je na šolski stopnici pisalo: »Živela komunistična partija.«

Nebo blebi in zvezde ugašajo. Luna se je že zdavnaj skrila za

streho kasarne. Megleno jutro bo.

Dušan razlaga Janezu in Tonču: Naši vojaki, ki spe onstran žice so lačni in brez cigaret in brez vesti od doma. Kdo ve, kam jih bodo peljali, in kako dolga bo njihova pot? Peter naroča, naj zbero zanje kar bodo pač izgnanci lahko utrpeli. Morda ne bo veliko, morda bo. Nekateri so mnogo prinesli s seboj.

Fante je naloga navdušila. Tonč privleče od nekoč staro caj-

rica — grizeta vsak svojo čokolado. Ponosna ženska. Gospodovalna. In bogata! Kadar je šla v cerkev ali na ples si je nadela kar štiri prstane, zlato uro in verižice, diamantni križ.

Tokrat začne Janez: »Gospa Korenova, veste...«

»Nič ne vem in ničesar nočem vedeti. Skuhali so to kašo in naj jo še pojejo. Ničesar nimam. Svojat!« hiti Korenova vsa zaripala. Krištof se škodoželjno smeh-

in mislila je le na službo in na svojega ljubega boga. Svabom ne bi škodovala, pa tudi koristila ne. Prav gotovo jo sovražil kakšen ugleden kulturbundovec.

Reva je vsa iz sebe. Ko so jo pripeljali na to dvorišče je odprla svoja kovčka, da bi pogledala kaj je vzela s seboj. Toda gledala je v vsakem kovčku je bila snežnobela blazina in nič drugega. Tako se je ustrašila Svabov, ki so prhurmeli v njeno stanovanje, da se ji je skoraj zmešalo in ni vedela kaj dela.

Janez obstane pred žalostnim in prestrašenim ženskim bitjem, ki se je nekoč imenovalo: gospodična Cecilija Skrinjar, davčna uradnica. Dušan ga potegne za rokav: »Pusti jo, ničesar nimam. Janez pa stoji, nekaj premišljuje, potem pa poišče v košarici zavitek jestvin in ji ga izroči. »Nate,« izpusti in pobegne.

Tu je tudi enonogi Branko, osmošolec. Doma je imel knjižnico. Bogato. Rad ima knjige in zbiral jih je kot drugi znamke. Bral je, in v knjigah iskal resnice o življenju. Radoveden fant. Preradoveden. Ob razpadu je našel bombo, kragujevčanko. Hotel je videti kaj je v njej, pa je porušilo. Ostal je brez noge.

Mati mu previja nezaljen štrelj. Branko pa stiska k sebi knjige. Kakih deset jih je. Zbirka Cankarjevih del. Drugega ni ponosel s seboj. Niti robca. Le Cankarja...

Katarina Mehle, žena sreskega služitelja, topo zre v moža in svoje otroke in sosede, ki čepo ob njeni zaslini postelji. Molči, le od časa do časa hropeče zaprosi: »Vode.«

Pod večer je rodila. Otročiček je bil slaboten in šele čez poldruge uro je zakričal. Ob polnoči so prišli Svabi. Prekleti. Mehle je prosil: »Pustite nas, dan, dva, in potem gremo, sami, kamor hočeta. Lepo prosim...« Ni jih omečil.

Katarina je slaba. Kravati. Med izseljenci ni nobenega zdravnika. Mehle je razložil svoje težave v komandi, a Nemci so se smejali. — Enega več ali manj vseeno. Windischer Hund...

Cajna je polna in Janez skorji po Majdkino torbico. Dušan in Tonč prisluheta živahnemu po-

no in Dušan vrže vanjo pest cigaret — Petrov prispevek. Janezov oče prispeva zavojček tobaka. Zemljarič klobaso...

Nedaleč stran stoji France Zakošek, Janezov sošolec. Njegov oče Vilibald Zakošek — po prihodu Svabov se je pisal Willibald Sakoschegg — uradnik staromeške občine, je bil prepričan, da bo preslepil Hitlerja in rešil svojo ženo, Zidino, sebe in družino, če se bo popolnoma vdinjal Svabom. Lizal je pete kulturbundovcem, žlobudral spakederano nemščino in vsaki drugi besedi pridjal: »Heil Hitler!«

Franceta je poslal k Hitlerjugendu. Fanta je razveselila uniforma; nosil je nož za pasom, strumno korakal, in streljal je, in kadar se je ob zvoku fanfar in ropotanju bobnov prikazal na ulicah Starega mesta, je bil ponosen sam nase.

Nekoč je prišel k Janezovim staršem in zahteval, naj vpišejo Janeza v Hitlerjugend. Oče ga je nahnulil in napodil. Tedaj je fant zagrozil: »Boste že videli... Ne bomo trpeli uši v svojem plašču!« A Willibald Sakoschegg ni ugnal Hitlerja, le Hitler je njega. Vzeli so ga in odpeljali, čes, Stajerska mora biti čisto »rein« brez Židov, Slovencev in drugih »smeti«. Heil Hitler! Tisto noč se je Francetov oče ponovno podpisal: Zakošek.

Franceta strmi v svoje nekdanje tovariše, potem pa vzame iz torbe zavitek masla in ga prinese Dušanu. »Na!« reče in odide. Janez sikne: »Se je otajal, izdajalec.« Tonč meni: »Krota,« le Dušan molči.

Pevci utihnejo in vso svojo pozornost posvetijo steklenici slivovke, ki kroži med njimi. Sredi gručeh stoji gospod Ivan Zidar, učitelj petja v staromeški osnovni šoli, pevovodja pevskega zboru »Kanaček«, in znan narodnjak, si popravlja naočnike in se usti: »Sem vam rekel... Pesem. Vsakega omami. Zapoješ, in pozabiš na vse. Ah, pesem...«

Zmoti ga Dušan, ki stopi med izgnance in jim govori. »Za naše vojake...« Može darujejo cigarete, ženske jestvine. Nekateri bi radi dali, a nimajo.

Dobri ljudje so se zbrali okrog pevovodje Zidarja. Več desetletij so se tolkli s staromeškimi nemčurji in v tem boju prekalili svojo narodno zavest. Večinoma so mali ljudje; delavci v tovarni usnja, tovarni perila, na železnici, obrtniki, pomočniki, uradniški...

Ob velikih in lepih usnjenih kovčkih sedi vdova Korenova, trgovka. Otroka — Krištof in Ma-

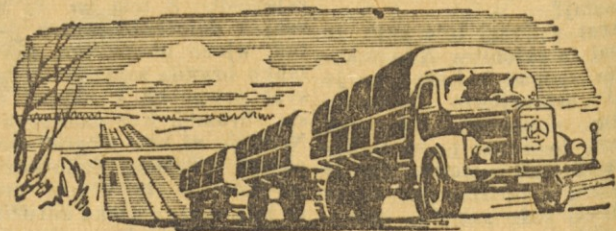
DELOVNI KOLEKTIV

Goriških opekarn

BILJE

pošilja borbene pozdrave vsem udeležencem iz NOV, ob srečanju na Bostrožnem!

Delovni kolektiv

AVTOOBNOVA

Šempeter pri Gorici

NA OSTROŽNO!

Zadnjič smo objavili del razgovora med tovarišem Petrom Stantetom-Skalo in Slokanom. Zvedel smo, kaj pravi tovariš Stante, od kod je dobil ime Skala, kako si je »pili« duha in srce v celjski »Svobodi« in da je bilo dvanaest članov prve celjske partizanske čete, med njimi celo dva Arabca.

»Dragi Peter! Rad bi slovenski javnosti povedal, da je Ostrožno pri Celju zares nekako posredno izbran prostor za proslavo »Štajerska v borbi«, ker...«
»Saj vem, saj razumem! Se kaj iz predvojnih bojev želiš, kajne?«
»Da, da! Prosim!«
»Prav. Na primer: novembra 1933 so po Celju in okolici uprizorili pravcato »hajko« in precej komunistov vtaknili v luknje. Tajna policija se je celo široko ustila, da ji je takrat uspelo za vselej uničiti KP v celjskem okrožju. Ali se še spominjaš Slandrovega procesa?«
»Seveda, seveda!«
»No, pritrđi mi, da so takrat bili celjski oblastniki od srezkega načelnika do zadnjega »kifeljca« takšni tepci, da bi jih lahko razstavili — z uspehom! — na katerem koli velesejmu svetovnega pomena.«

Slavica, Vanda in jaz smo se kajpak morali zasmeti, Skala pa je smo malce pomagal z brčicami, si obilnil zgornjo in spodnjo ustnico, srknil pivo iz čaše in že nadaljeval.

»Da, prav tako je bilo takrat. Na zatožno klop so zares posadili deset celjskih komunistov, vendar Arzenšek, ki je pozneje padel kot partizan na Jesenicah, in jaz pa sva se le nekako izmuznili iz njihovih krempljev.
Vsi smo se zavedali, z našimi somišljeniki vred, da moramo za vsako ceno obnoviti partijsko organizacijo. Kljub bahavim izjavam celjske tajne policije in kljub pobitosti nekaterih naših sicer dobrih simpatizerjev je bilo neogibno treba nekaj storiti... Začeli smo se sestajati: Arzenšek, Alfonz Dolhar, jaz, pa tu pa tam še kak rodoljub. Glavna in edina točka takratnih naših sestankov je bila: Kako dokazati Celju in okolici, da celjska KP navzlic »Slandrovemu procesu« še živi!

S KPS pa takrat trenutno nismo mogli obnoviti pomembnejše zveze...

Samo en človek takrat ne bi ničesar zmožel. Več glav pa bi vselej kaj izmislil. Tako smo si tudi mi. Sklenili smo, da bomo za prvi maj 1934 izobesili sredi Celja na kostanju pred Rakuschevim skladiščem rdečo zastavo s kladivom in srpom. Stvar sama na sebi bi danes marsikomu ne pomenila kaj posebnega, vendar je bila v Celju takrat le — veliko delo!

Ivan Ošo, Ivan Hojnik in jaz smo na predvečer 1. maja 1934 kupili dva metra rdečega blaga, nanj pri nas doma »namalali« s črnim kladivo in srp in nekako ob 23. uri sva z Ošem že ple-

zala na kostanj pred Rakuschevim skladiščem — krog in krog pa smo kajpak razvrstili zanesljive straže — in kmalu nato sta kladivo in srp na rdečem platnu že zmagoslavno plapolala v vetru — vso noč, pa še drugo jutro... Na tisoče Celjanov si je takrat ogledalo ta dokaz, da tudi mrtvi vstajajo in da tudi zaprti komunisti še migajo... Pozno dopoldne pa se je nekemu štorastemu policajcu le posrečilo premagati višino kostanja in sneti vihrajočo »sramoto« kralju in domovini takrat tako »zvestega« Celja...

Na prihodnjem našem sestanku smo ugotovili le tole: »Kdor se zadnji smeje se vselej smeje najslejše!«
Poln hvalečnosti tovarišu Skali sem pohitel, da sem znova ošlil svoj svinčnik in že mi je jezik znova zlogoval naslednje vprašanje:

»Tovariš Stante! Ne zameri, rad bi, da mi poveš kakšen posebno zanimiv dogodek med NOB!«
»Ti pa si res pravi čudak in nevednež! Teh in takih dogodkov med NOB je toliko, da je edino mogoče, če si vzameva vsak po leto dni dopusta in se pomenkujeva samo o tem. Pa bi verjetno morala naprositi še za podaljšek dopusta!«

Nisem se vdal... Peter je konec koncev le nadaljeval:
»Prav, vendar samo nekaj, potem pa: najino prijateljstvo gor ali dol, vtaknil boš beležnico in svinčnik v svoj žep in — če nima moja Slavica kakšnih pripomb — le-ta je ljubeznivo odkimala — potem bomo še kaj posedeli pod temi kostanji... Toda poudarjam, ne da bi bil ti še naprej kot nekak izpovednik, ki me muči z izpovedovanjem, marveč vsi kot enakopravni državljani, ki smo se sestali na hotelskem vrtu... Rajši se bomo pogovorili o pivu, o umetnem vinu, o cigareтах in za nameček razdrlil še kakšno šalo o naših tihih upih, da bomo leto le še doživeli poletje, pa čeprav šele na jeseni!«

»Razumem,« sem hitel pritrjevati in izražati svoj pristanek, vendar, prosim te kljub temu za

kak spomin, morda na neverjeten dogodek med NOB!«

»Prav! Na primer naš spopad z Nemci v februarju 1945 na Mozirskih planinah. Takrat se je zgodilo, da smo v pičlih urah postali iz umikajoče se vojske — zmagovalci!

Takole je bilo. V jeseni 1944 so se Nemci — kot sicer že večkrat prej in pozneje — zakleli, da bodo uničili naše svobodno ozemlje v Zgornji Savinjski dolini in s tem obenem očistili svoje zaledje na Štajerskem. Razvrstili so ne samo močne »feldžandarmarijske« postaje obkraj glavne ceste, posebne vojaške enote — če se ne motim so se imenovale »Einheit dr. Träg« — za večje naskoke pa so klicali svoje redne vojaške enote iz operativne rezerve.

Ob svojem prihodu na Štajersko sem konec decembra 1944 prevzel komando nad vsemi štajerskimi enotami. Pribijam, da sem prišel naravnost v najhujši ogenj, v nemško ofenzivo. Našim enotam sta takrat burja in visok sneg (sploh je bila zame zima 1944/45 najhujša) ovirala sleherne premike in borbe, ki so sicer obetale našo zmago...

Štajerska IV. operativna cona je takrat obsegala XIV. divizijo, dve samostojni brigadi in več odredov. Komando sem prevzel že pri Moravčah. Pri štabu je bila samo ena brigada in štab divizije, vse ostale naše enote pa so operirale po Zgornji Savinjski dolini, Pohorju in Kozjanskem.

Od Save smo se prebijali v Zgornjo Savinjsko dolino. Sleherni naš premik je pomenil spopad, »juriš«. Na vseh križiščih in prehodih čez ceste so imeli Nemci močne postojanke s tanki, topovi in z minometali. Nemška »non stop« ofenziva je trajala tja v pomlad 1945. Vse to pa vendarle ni strlo naše odpornosti in borbenosti.

Konec februarja in v začetku marca 1945 smo začeli opazovati večja premikanja nemške vojske po bližnjih gorskih grebenih... Naši obveščevalci, ki niso imeli lahkega posla, so nam vztrajno zatrjevali, da pomeni vse to nem-

Miha Klinar: V Rutah

Med polji je dišalo po jeseni in v majhnih hišah bdel je topli mir in ni za veter brigal se ledeni, ko gladne nas je nesel v vas večer.

Sprejeli so po hišah nas ko znance in ves večer so z nami presedeli... V slovo še pesem tiho smo zapeli, nato nas noč odnesla je čez klance.

(Rute nad Baškim jezerom, 1944)

ško premikanje — njihov končni umik iz Štajerske...

Kljub temu lastnim obveščevalcem — nismo zaupali. In prav smo storili. Neko dopoldne, nekako med deseto in enajsto uro, so nas Nemci strahovito napadli. Prav takrat so nam burje, mraz in snežne vejavice povzročile, da nam je odreklo vse avtomatsko orožje... Enako se je sicer godilo tudi Nemcem, le s to razliko, da so bili oni spočiti in nahranjeni, vsi mi pa do kraja utrujeni in sestradani kot volkovi sredi najhujše zime...

Odločitev je bila za obe strani mogoča le tale: borba moža ob moža, nož ob nož! Strašno klanje za dominantne položaje! Prvi so na nas udarili Vlasovci... Položaje smo nekakrat zamenjali, zakaj tudi oni so se hrabro borili... Boj, kjer sta imela življenje in smrt enako ceno, je trajal več ur...

Končno pa smo le morali uvideti in priznati nemško premoč... Žrtev na obeh straneh ni mogel nihče prešteti... Ob 15. uri smo sklenili: Umik v višini v dolino! Proti Mozirju!

Vse glavne prometne žile je obvladoval sovražnik. Zavoljo tega smo se umikali po pobočjih v manjših skupinah. Na čelu prve kolone je bil Milenko, ki je pozneje padel pri Frankolovem, nekaj dni pred svobodno. Njegova kolona pa je nenadoma napadla neko nemško zasedo, tako nenadoma, da se je vsa zmedla in da ni uspela izstreliti na naše niti ene kroglice... Pobegnila je in nam prepuščala celo dva odlična mitraljeza...

Za tem prvim nepričakovanim uspehom so se naše četice razgibale in čeravno so se umikale, so se po vseh pobočjih odločile napadati nemške zasede in so jih dejansko tudi vse, drugo za drugo, potolkle...

Nemci v Mozirju so to opazili in še oni so izgubili razsodnost. Začeli so sipati ogenj iz vseh topov, toda krogle so padale — domala vse — na njihove enote...

Pod večer smo bili pri Belih vodah, kjer smo razklenili in pobili zadnji nemški obroč, nato pa smo jo mahnilni proti Sv. Andražu, saj veš, tam ob vznožju Gore Oljke...

Zakaj sem ti pripovedoval prav o tem boju? Zavoljo tega, da boš razumel, kako smo partizani znali, čeravno v manjšini in slabše opremljeni, razbiti tudi strašne nemške obroče in da so imeli Nemci skoraj vselej najmanj tritkrat toliko žrtev kot mi...«

Po svojih možganih sem nemirno iskal primeren odgovor. Odločil sem se: »Da, da, in takim zmagovalcem gre prav zares častno ime — partizani!«

Peter Stante-Skala se je namršil, spet z jezikom oslinil obe svoji ustnici, srknil zadnji požirek piva iz male čaše, naročil še drugo... Tudi Slavici je obraz, kakor Petru in meni, sicer nemo, vendar razumljivo takole govoril: »Res je, partizan pomeni več kot vojak v regularnih, tudi najsodobnejše opremljenih vojaških enotah!«

Splošno toplo razpoloženje sem še želel izkoristiti:

»Dovoli mi, dragi Skala, ali meniš, da je Ostrožno zares najbolj primeren kraj za proslavo »Štajerska v borbi« 18. in 19. t. m.?«

»Zdaj pa boš zares kaj kmalu izčrpal vso mojo dobro voljo. Nisem botroval pri izbiri kraja, toda nekaj pa ti le lahko pribijem. Če si kdaj koli poznal dobro celjsko okolico, potem moraš priznati, da je Ostrožno s svojimi prostranimi livadami in kotanjami kot nalašč za takšna velika zborovanja, da ima nadvse slikovito ozadje, tja od Dramelj, čez Gaberje — moj rojstni kraj — čez Stari grad in mesto Celje, pa še dlje čez Miklavžki hrib tja do Srednje Savinjske doline; da je Ostrožno obdano z velikimi hostami in da je s Celjem tako na gosto povezano s cestami in potmi, da lahko midva vsem znano staro reklo kar spremeniva in rečeva: In vsaka stezica te povede iz Celja na Ostrožno! Naprej!

(Spet je ta »Naprej!« izzvenel zapovedujoče — iz ust pravega komandanta.) Celje pomeni zares eno glavnih središč našega predvojne boja proti kapitalističnim izkoriščevalcem, Celje je bilo že stoletja nazaj močan jez proti germanskim osvajačevalcem — hudiča vendar! — tudi jaz sem Celjan, pa da ne bi bil za Celje, za Ostrožno?! Kar zapiši zadnji stavek najinega pomenka: »Kdor je za dokončno izgradnjo naše nove domovine in kdor zna ceniti predin medvojne štajerske borbe in žrtve, ta bo 18. in 19. t. m. obiskal Ostrožno! Pika!«

Novinarju ne sme nikoli zmanjkati potrpežljivosti in poguma. Zato sem še silil: »Tovariš Skala, zdaj pa zares zadnje vprašanje! Ves čas med najinim pomenkom je tvoja življenska družica — naj se še jaz po vojaško izrazim — disciplinirano potrpežljivo... Se več, mnogokrat naju je s prijazno in z umestno besedo — pripombo, podprla... To pa vsakokrat pomeni precejšnjo njeno žrtev! Zavoljo tega mi oprostita oba, kdaj in kje je vaju življenje združilo?«

»Prijatelj, zdaj pa že skačeš čez dovoljene meje!«, je smehljivo odvrnil Skala, a obenem je tudi takoj pripravil odgovor: »Naj bo. Hčerki Vandici je danes že šest pomladi... Ostalo pa si kar sam izračunaj! Kje? Med vojno — na naši Primorski!«

Takrat pa je Vandica z nežnimi prstki zgrabila za čašo malinovca: »Striček na tvoje zdravje! Mamica, zdaj pa bomo menda le šli...«

Vsi smo, drug z drugim trčili s kozarci, nazdravili drug drugega in se razšli s pozdravom: »Na svidenje, 18. in 19. septembra letos na Ostrožnem pri Celju!«

Jaka Slokan

SPREMENBA TELEFONSKE ŠTEVILKE RS ZSS

Telefonska številka tajništva Republiškega sveta Zveze sindikatov za Slovenijo 30-895 je začasno ukinjena. RS ZSS ima samo številko 32-031/34.

Iz pisarne RS ZSS

govoru. Nedorasli fantalini se smejejo pripovedovanju koščenega potegana, rdečih las, lopatastih rok in širokih ličnic, vajenca gospoda Križmariča, uglednega trgovca iz Starega mesta, ki samcat sedi ob kasarnškem zidu in se ne zmeni za okolico.

»Prišel je; lep, postaven,« razlaga Križmaričev vajenec. »Nekak višji oficir. Stanovanje je zahteval. Zena je rekla: »Ja, mein Herr,« stari pa je molčal. In tako se je začelo...«

Fant pripoveduje Križmaričevog zgodbo. Vsi so že slišali nekaj o nesrečnem koncu Križmaričevega zakona, o ženi, ki je varala starega moža z mladim švabskim oficirjem.

Križmaričev vajenec pripoveduje s posebno naslado, kot bi se hotel maščevati za vse zausnice, ki mu jih je stari trgovec radodarno delil.

»Stari ni več za rabo; žena pa mlada... Kako je rohnel, ko je zvedel za ženinove obiske v oficirjevi sobi. Ena, dve, in selili so ga; žena je ostala; neljube priče ni več. In celo popotno mu je dala...«

Fantalini se smejejo. Križmarič sliši njihov smeh, a ne reče nobene. Tedaj se oglasi železničar Črnigoj, ki se je ustavil pri gručici: »Sram vas bodi. Smejete se človekovi nesreči. Kako bi se počutili, če bi se kdo smejal vaši. Nedonošenci.«

Fantje obmolknjejo, povesijo glave in se razidejo. Križmaričev vajenec nerodno menca z lopatastimi rokami. Stari Križmarič pogleda Črnigoja in njegov pogled je poln hvalečnosti.

Črnigoj ni pozabil, kako ga je pred letom dni Križmarič pestil zavoljo stodvanajstih dinarjev, ki mu jih ni mogel plačati, ker je ves denar porabil za ženinov pogreb. A Črnigoj se ne bi nikdar iz maščevanja veselil Križmaričeve nesreče. »Mi se ne maščujemo le za številne krivice, ki so nam jih kapitalisti storili, mi, delavci, zahtevamo pravico,« je večkrat pravil delavcem na železnici in temu načelu se ni nikdar izneveril.

Bojanova mati je darovala kos slanine in tudi Črnigoj je nekaj pristavil. Janez meni, da so zbrali dovolj in tudi Tonč mu pritegne, a Dušan ne pove svojega mnenja; prisluhne pritaženemu pogovoru skupine izgnancev in kar sliši ga bolj in bolj prevzema.

»Verjemite mi, vojne ni konec,« zatrjuje starejši možakar, Črnogorec Mile Petrovič, nekdanji žandar, ki so ga vrgli iz kraljevega orožništva, ker ni hotel tako preganjati ljudi, kot so zahtevali. »Vojna se šele začela. Moj oče je hajdukoval, pa bom še jaz. In mnogi drugi. Ej, Svabom ne bo lahko...«

»Sem že slišal nekaj,« pravi študent Kregar. »Na Boču so dva bataljona Nemcev so poslali tja.«

»So, so,« pritrđi nekdo, ki ga nihče ne pozna. »Zadnje mesece sem živel tam in šele pred dnevi sem se preselil v Staro mesto. V okolici Boča Svabi niso več varni. Zadnjič so odpeljali tri mrtve. Pravijo, da je v hribih veliko teh naših fantov. Triroge kape imajo na glavah, in slovensko zastavo, rdečo zvezdo, in s pestjo pozdravljajo.«

»Rdečo zvezdo... s pestjo pozdravljajo...« ponavlja Mile Petrovič. »Komunisti. Že zdavnaj sem dejal: ti bodo začeli. Močni so, močnejši kot mislimo, navajeni bojev...«

Trije mladi prijatelji se spogledajo in v vseh je ista misel, isti sklep. Dušan zasepeta: »Pravijo, da nas bodo odpeljali v Srbijo. V tamkajšnjih gorah je prav gotovo veliko naših. Bomo šli?«
»Bomo!« pritrđita Janez in Tonč.
»Vsi?«
»Vsi!« Zvenelo je kot prisega, prisega treh mladih fantov, otrok, ki so zagoreli v ognju revolucije.

Zdaniilo se je. Lahen vetrič, ki je zavel z Meljskega hriba, je pregnal meglo na dvorišču kasarne. Ujetniki se prebujajo, umivajo, brijejo, nekateri pa že stoje pred kotlom in čakajo na umazano čorbo, ki jo je nekdo krstil

za kavo. Tedaj je padel čez žico prvi zavitek. »Dobro si vrgel,« pohvali Dušan Tonča. »Se enaga!« In med ujetnike, ki so se zbrali kakih pet metrov pred žico — bliže niso smeli, Svabi bi streljal nanje — pade drugi zavitek.

»Poglej kako so veseli. Daj, še, še...« priganja Dušan. Stražar na stražarskem stolpu nekaj kriči in kriči z rokami. Iz kasarne tečejo vojaki. »Hitro, fantje, hitro!« Iznagnani so vznemirjeni, ujetniki pobirajo zavitke in se umikajo v šotore. Igralec želez je pri fantih. Tam je tudi železničar Črnigoj, Črnogorec Mile Petrovič, od nekod priteče se France, tisti France, ki ga je Tonč imenoval »krota«, ker jih je silil v Hitlerjugend, in jim pomaga. Dušan ga pogleda in se mu nasmehne. Tedaj zagleda onstran žice mladega zastavnega vojaka. Za hip obstane kot ukovan, po-

tlej pa vrisne, veselo in pretrsljivo:

»Zarko! Bratec...!«

»Dušan! Dušan!« Vsak njegov krič je vris. »Dušan!« Zarko, vojni ujetnik, kar poleti k žici. Prepovedani žici. Dušan skoči k njemu. Mitraljez zlobno zareglja. Zarko se prime za prsi, klecne in dahne: »Dušan, bratec moj.« Pade, in iz prsi mu vre kri, kri, ki jo vplija pesek. Stražar na stražarskem stolpu odloži mitraljez, se nasloni na ograjo in zadovoljno zre navzdol, ujetnike in izgnance, ki za hip oneme, potem pa polni jeze, ogorčenja in sovraštva, viharno zahrume.

Dušan stoji ob žici in gleda, a vidi le brata, brata, ki ga ljubi in ki umira, brata, ki s svojo srčno krvjo poji pesek na dvorišču kasarne.

Svabi pridre med ujetnike in izgnance, bijejo s puškami, jih potiskajo od žice. Nek rdečelasi Prus prime Zarkovo truplo in izgine z njim za šotori. Peter objame Dušana in ga s silo odvleče od žice; fant si obriše solze in mu molče sledi. Množica ju zagrne.

Dolga kolona jih je; mož in žena, stavec, otrok, fantov in deklet. Spredaj in zadaj in ob straneh stoje švabski vojaki s puškami in bajoneti. Stražar odpre vrata kasarne. Kolona se premakne. Tri sto devetnajst izseljencev iz Starega mesta ob Drami nadaljujejo svojo trnovo pot. Kam? V Srbijo? Morda v Bosno? Na Hrvaško? Kdo ve?

Zidarjevi pevci zapojejo, in vsi jim pomagajo; vsi, otroci in starčki, možje in žene pojejo pesem, ki so jo v teh dneh že nesčetokrat zapeli in ki jim vedno bolj in bolj bodri srca:

»Oj zdaj gremo, oj zdaj gremo, nazaj še pridemo!«

Dušan se še enkrat ozre k žici, tja, kjer je pred nekaj urami izidnil Zarko. Peter ga rahlo prime za roko in de: »Duško, dajmo našo.« Dušan si obriše solze, ki mu je silila iz očesa, potem pa s krepkim, za njegova leta kar preveč možatim in ognjevitim glasom zapoje:

»Vstanite v suženjstvu zakleti...«

Peter mu pomaga. In Črnigoj, In Janez in Tonč. In še mnogi, ki ne znajo besedila, pa jih prevzema melodija pesmi revolucije, pesmi novega življenja.

Lepo sončno jutro je...
Janez Voljč

MATEVŽ HACE

Zgodba s Paškega Kozjaka

Gremo skozi gozd. Tu pa tam trči kak tovariš ob težko zasneženo vejo. Sneg se usiplje na borce, ki hodijo za njim.

»To je pa hudič,« zakolne vodnik Jože. »Pa se najde še kak lipe, ki piše, kako romantična je zasnežena smreka v gozdu. Prekleta romantika, če se ti sneg usiplje za vrat.«

Komandant, major Luka, se smehlja in pravi kulturniški skupini: »Danes bo spet zaropotalo, kar pripravite brzostrelke!«

konje in mule. Precej časa traja, da se vsi dodobra prebude in krenejo naprej.

Po kolenih se vzpenjamo po strmini, vsake toliko časa zdrčimo nazaj. Oprijemljemo se grmičevja... Premišljujemo, ali so močne zasede na vrhu, ali se bomo prebili, koliko mul in konjev bomo izgubili. Predhodnica doseže vrh.

»Razmak, bombe v roke!«
Sneg je visok in tako mrzlo je, da mitraljez, ki se malo zmoči

Velike krpe jim visijo od hlač in suknjičev.

»Na kakšne strmine ti pride švabska banda. Se enkrat bo treba metati bombe; na prog,« pravi komisar Krt.

»Jaz pa sem prepričan, da nas čakajo na poteh in stezah Paškega Kozjaka,« pravi major Luka. »Toliko jih vendar ni, da bi še prog zasedli. Če pa so res tam, bomo spet udarili.«

Prva brigada je že na poti, komora, ki je v sredi, se še vali

Mine padajo v bližino, k sreči mnoge ne eksplodirajo. Komisar Miha priganja: »Hitro, trinajsta brigada je gotovo že na prog!« Bataljon krene v hitrem maršu navzdol.

Proga je prosta. Brez borbe jo prekoračimo in opazujemo bunkerje, kjer so Švabi nekaj noči zmrzovali, misleč da nas bodo tu pričakali. Toda uštelj so se. Dan je Nobenega sovražnika nikjer. Na Paškem Kozjaku še pokajo mine in reglajo strojnice.

»Le čemu, saj naših ni več tam. Prav nič boljši niso kakor Italijani,« pravi komisar bataljona Ivo.

Proga je minirana. Vlak ne bo zlepa prišel, ker Švabi vedo, da smo mi tu. Počasi prihajajo zaostali tovariši čez prog. Zadnji jo prekorači ob 10. uri dopoldne. O Švabih ni ne duha ne sluha. Sneg pada, na Kozjaku še poka. Sedaj Švabi lahko brez skrbi juršajo. Naša edina skrb je, da se osušimo in odpočijemo. Enote se ustavljajo v bližnjih vaseh, kjer počivajo in kuhajo. Vsi se oziramo nazaj na Paški Kozjak, domovino velikega snega in burje ter redkih hiš, strmih kot in hudih borb.

(»Nova beseda« št. 2 — 1. junij 1944 — Glasilo IV. operativne cone NOV in POS)

Na sliki vidite samo nekaj glasil in publikacij, ki so izšle na Štajerskem med osvobodilno vojno, v glavnem 1944. leta. »Novi čas«, na primer, je izhajal vsak dan ali vsak drugi dan v 10.000 izvodih. Objavljal je predvsem politične komentarje in opise partizanskih borb ter najnovejša poročila z drugih bojišč. Štajersko ljudstvo se je na ta časnik tako navadilo, da so kurirji z lahkoto razpečali vse izvide, ki jih je bilo relativno dosti (pomislimo na naklado današnjih republiških listov), čeprav ga niso dobivali brezplačno.

Počitek, pa čeprav v snegu, se je borcem XIV. proletarske divizije na njihovem dolgotrajnem pohodu prav dobro prilgel

Naše patrulje, ki tipljejo pred nami, zadenejo na močne sovražnikove zasede.

Sneg pada v velikih kosmih, kolona stoji in borci se od mraza prestopajo z noge na nogo.

Pri slabi luči, v bojni koči gleda štab divizije na karto. »Tod je treba iti,« pravi major Vasja.

Major Luka stopi v sobo: »Kaj za vraga še čakamo! Komandant Gedžo naj krene naprej, Sercer za njim, Tomšič naj da en bataljon za zaščitnico.«

Funkcionarji budijo tovariše, ki so polegali po senu, hlevih in kozolcih ob poti.

»Brž naprej, da nas dan ne dobi na prog!« dajejo povelja.

Tovariši stoje spe. Tu in tam se kdo zaleti v drevo. Komandant še dalje sanjajo, naslonjeni na

takoj zamrzne in odpove.

»Bomo pa samo z bombami napadali,« pravi komandant Vasja. Tudi nekatere brzostrelke ne delajo več. V gostem grmovju zazajigajo tovariši papir, da bi odftajali orožje. Prišli smo do švabske zasede, ki pa ni močna. Majorja Vasja in Luka sta prva na vrhu, za njima prvi bataljon, ki v zaletu vrže Švabe s položaja.

»Hitro naprej, dokler ne dobe ojačenja!« Spuščamo se po strmem pobočju. Švabi mečejo rakete. Vržejo se v sneg. V bližino padajo mine. Konji, mule, ranjenci na nosilih — drse navzdol. Obroč je prebit. Švab z raketami obsvetljuje golo strmino in besno strelja, toda previsoko. Nekaj tovarišev si je raztrgalo obleko.

»Hura, juriš!« Borci z bombami zasujejo vrh in Švabi spet beže.

»Obkolimo sodrgo!« zakriči komisar brigade, Miha.

Hitro se spusti kolona po strmini navzdol.

»Vse zadnjice si bomo ogulili,« pravi zdravnik, major Lojze.

»Ali ste ga videli?« vpraša Janušik, »major Lojze je jurišal! Od kdaj pa zdravniki jurišajo?«

»Ah, beži no, za grmom je stal pa se je drl kot sraka,« ugovarja Silni.

»No, malo drugače je bilo. Za grmom sem obvezoval ranjenca in kričal: »Juriš, fantje!« se oglasi zdravnik Lojze. »Če mene ne bi bilo, hriba ne bi zavzeli.«

po strmini. Ko ležeš navzgor, si skoro kolena grizeš, navzdol pa zdrsneš kot po strehi. Rakete še vedno frče v zrak. Švabi pritiskajo od vseh strani, radi bi pretrgali kolono. To se jim za pol ure tudi posreči. Izkoristijo namreč posledek, ki nastane na vrhu, in Tomšičeva brigada, ki je zadaj, mora znova jurišati, na napravi pot. Toda med brigado in bataljonom, ki je 500 metrov zadaj v zaščitnici nastane nov posledek. Švabi se spet skobacajo na vrh. Bataljon leze v streljih proti vrhu, Švabi pridno streljajo, pa malo zadenejo.

»Hura, juriš!« Borci z bombami zasujejo vrh in Švabi spet beže.

»Obkolimo sodrgo!« zakriči komisar brigade, Miha.

Hitro se spusti kolona po strmini navzdol.

»Vse zadnjice si bomo ogulili,« pravi zdravnik, major Lojze.

»Ali ste ga videli?« vpraša Janušik, »major Lojze je jurišal! Od kdaj pa zdravniki jurišajo?«

»Ah, beži no, za grmom je stal pa se je drl kot sraka,« ugovarja Silni.

»No, malo drugače je bilo. Za grmom sem obvezoval ranjenca in kričal: »Juriš, fantje!« se oglasi zdravnik Lojze. »Če mene ne bi bilo, hriba ne bi zavzeli.«

»NOVA BESEDA«

»Nova beseda«, glasilo IV. operativne cone NOV in POS, je začela izhajati maja 1944, torej v času, ko je osvobodilno gibanje na Štajerskem razviharalo že sleherno vas.

Poziv uredništva, naj v listu sodelujejo vsi štajerski partizani

in s tem pomagajo ohraniti ogroženo slovensko besedo ter jo sredi najtežjih preizkušenj razvijati, dovolj jasno pove, kaj je vodilo IV. operativno cone NOV in FOS, da je začela izdajati »Našo besedo«.

Poziv se glasi:

TOVARIŠI!

Pred vami je prva številka našega lista. Skromna je na pogled, vendar jo sprejmite z veseljem in ponosom. Naš list, naša slovenska beseda! Hoteli so jo izbrisati s tega koščka zemlje, hoteli so jo prekričati z lajavimi marši, jo ubiti z bičem, kroglo in vislicami. Toda mi smo jo napisali na naš prapor in jo ponesli s seboj v borbo. V vrstvi naših pušk in mitraljezov živi, raste in se razvija v nov izraz slovenskega človeka. Ob tabornih ognjih, na pohodu, sredi borbe, krvi in trpljenja raste nova slovenska partizanska umetnost.

Tovariši iz naših odredov in brigad! Partizani s Koroške, Pohorja, Kozjanskih hribov, Savinjske doline in Revirjev, pišite v svoj list. Le tako bo imel pravo vrednost in pomen in postal resničen obraz novega življenja, naše ljubezni in naše borbe, naše zmage!

(»Nova beseda«, glasilo IV. operativne cone NOV in POS št. 1 — 1. maj 1944.)

Veliki ideji o svobodi, o družbi brez izkoriščevalcev in izkoriščanih, so med vojno služili mnogi slovenski umetniki — pesniki, pisatelji, slikarji in kiparji. Iz vse njihove toornosti v tem času veje ta ideja živo in neposredno, ker sloni na umetnikovih doživetjih. Dneoni dogodki, ki prevzema-

jo slehernega, dajejo umetniku snovo za živo, neposredno in iskreno umetniško ustvarjanje. Zato je vsa medbojna umetniška tvor-

nost močno, neosiljivo propagandno sredstvo.

Jugoslovanski partizan je v najtežavnejših pogojih ne le pisal parole na stene in tiskal plakate in letake, temveč izdaljal revije, časnikove in časopisov revije, politične zbirke in gojil likovno umetnost, prežet pri tem z eno samo veliko mislijo, v mislijo na osvoboditev in na pravično družbeno ureditev.

Karikatura, ki jo objavljamo, je delo enega izmed partizanskih ilustratorjev na Štajerskem, tovariša Belača — Janeza Weissa, obetajočega slikarskega talenta XIV. diviziji, ki je padel leta 1944 med zimsko ofenzivo na Štajerskem.

Anekdota

Partizan Jaka razlaga tovarišom, ki je pred nedavnim deseriral iz nemške vojske: »Pri pazimo, da govorimo lepo slovensko...«

»Kaj pa se zgodi, če rečem recimo: »Vzel sem šnefajerco, postal central Svaba ter ga s prvimi šusom fental.«

»Ob cigareto si...!«

(»Naša pest« št. 5 — 1. jun. 1944, glasilo 6. SNOUB »Sl. Standard«)

Splošno trgovinsko podjetje ČRNOMELJ

ČESTITA VSEM BORCEM IN AKTIVISTOM K OBLETNICI ŠTAJERSKIH BRIGAD!

»Zdi se mi,« je rekel Obrita glava, »da ima naš Naviglio prav.«

»Da ima prav?« je vzkliknil Mačjeokec. »Mar je res potrebno dvajset ljudi?«

»Oni,« je odgovoril En2, »predvidevajo, da pripravljamo udarec. In predvidevajo ga na isti način, kakor onega večraj jutraj. Mar bi bilo čudno, ko bi nas skušali ujeti v past?«

»Prav zato sem tudi predlagal,« je dejal Sivobrk, »da napademo samo stanovanje novega predsednika. In to čim prej, pred policijsko uro.«

Obrnil se je k Mačjeokcu; ta pa se je mršav, upadlih prsi in praznih oči vrgel nazaj na stolu naslonjalo. »Mar nismo tega že zavrnil? Zavrnilo smo to,« je dejal.

»Nimamo več časa,« je rekel Obrita glava. »Prekasno smo dobili podatke.«

»Toda, kje se bo sestalo Sodišče?« je vprašal En2.

»Na sedežu rajonske grupe Corridoni.«

»Je to sigurno? Preverjeno?«

»Preverjeno.«

»Torej predlagam, da napademo samo sodišče in da vse uničimo.«

XXV.

Trije ljudje in stari znanec Ena2 so uprli oči v njega; od trenutka, ko je vprašal, kje se bo sestalo sodišče, so ga čakali; in zdaj so že tretjič pogledali drug drugega. Mačjeokec je vprašal:

»Mar ni preveč tvegano?«

»Glede na to je vseeno,« je odgovoril En2.

»Toda laže je. Tega ne pričakujejo. Presenetili jih bomo in uničili, in morda bomo imeli tako tudi manj izgub.«

»Tako je,« je rekel stari znanec.

»Kako nameravaš delati?« je vprašal Sivobrk.

»Pojdmo v dveh avtomobilih,« je rekel En2. »Sodišče bo v dvorani v prvem nadstropju. Po dva človeka v vsakem avtomobilu sta dovolj, da držita ulico in vhod. Dva bosta čuvala stopnice. Ostali pa bomo šli gor.«

»Koliko ljudi vsega skupaj?«

»Največ dvanajst. Ne smemo imeti izgub pred napadom. Če bomo imeli izgube, jih bomo imeli pri umiku.«

»Tako je,« je ponovno dejal stari znanec. Obrita glava se je ponudil, da se bo tudi on s svojima dvema najboljšima človekoma udeležil akcije; toda stari znanec je dejal, da ti dve mesti želi še za nekega svojega tovariša in zase.

»Kaj?« je rekel Sivobrk. »Ti?«

»Ti, Gracco?« je rekel Mačjeokec.

Človek Gracco jih je zaustavil prej, preden bi mogla nadaljevati. Dejaj je: »Ta dečko in jaz sva stara prijatelja. Rada bi se porazgovorila o najinih letih konfinacije. Mar ne, En2?«

Razpravljali so še o posameznih tehničnih podrobnostih, se zmenili za mesto in uro sestanka avtomobilov in se pozdravili; drug za drugim so pričeli odhajati.

»Videl boš tovariša, ki ga bom privedel s seboj,« je rekel Gracco Enu2. »Ime mu je El Passo.«

»El Passo?«

»Spanec je. Bil je v moji brigadi.«

»Toda čemu mu je ime El Passo?«

»To ne pomeni Il Passo. To pomeni passo di montagna. Il Passo.«

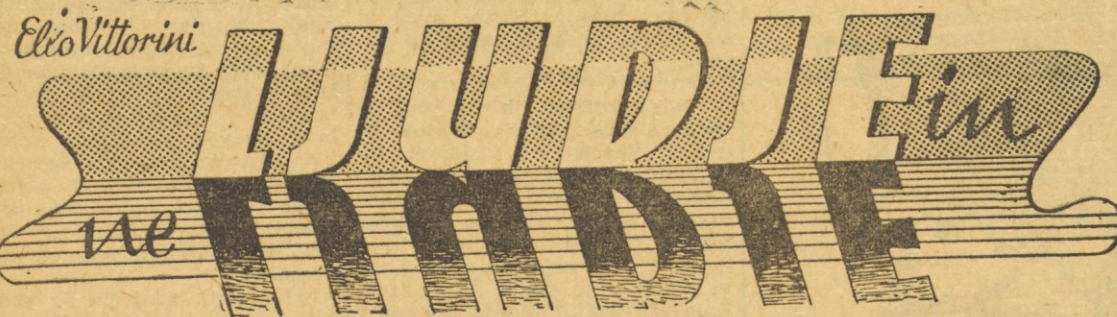
Il passo di montagna — gorski prelaz. — Op. prev. Il passo dimontagna — gorski prelaz. — Op. prev.

(Nadaljevanje prihodnjik)

Ob priliki proslave slovenskega naroda na Ostrožnem čestita

OKRAJNI SINDIKALNI SVET GORICA

vsem delovnim ljudem Slovenije in jim želi, da dostojno proslavijo ta vseslovenski praznik!

XXIV.

»Vemo, kje stanuje,« je rekel Mačjeokec. »In vemo tudi, da se bo sodišče sestalo opolnoči.«

»Ali so policijsko uro premaknili naprej?«

»Ne. Se vedno je ob devetih.«

»V vsakem primeru moramo delati med policijsko uro.«

»Ko bo človek odšel od doma. Brž ko bo sedel v avtomobil.«

En2 se je obrnil k staremu znancu, ki je znova molčal, potem pa je vprašal Sivobrka:

»Kdo naj bi se lotil te stvari?«

Od vseh treh je imel samo Obrita glava svojo skupino kakor En2; zato so ga tudi imenovali O1, to je Olona 1.¹

»Potrebna je čvrsta grupa,« je odgovoril Sivobrk.

»Vem,« je dejal En2.

»Grupa Naviglio 1²,« ni močna,« je nadaljeval Sivobrk. »Naviglio 2 je zunaj s svojo nalogo. Grupa Lambro je padla. Olona 2 je prav tako padla. Ostal si samo ti in Olona 1.«

»Midva, Naviglio 2,« je rekel Obrita glava.

»Jaz,« je dejal En2 »imam petnajst ljudi; a od večerajšnje trojice bi lahko dal dvojico. Za akcijo, ki jo predvidevate, mi je potrebno vsaj dvajset ljudi.«

»Dvajset ljudi?« je vzkliknil Mačjeokec. »Mar dvajset ljudi za akcijo, kakršna je bila večraj jutraj?«

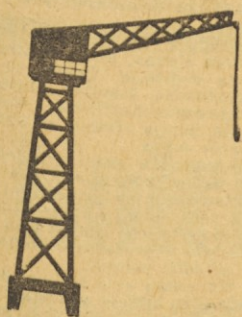
»To ni takšna akcija, kakršna je bila večraj jutraj,« je odgovoril En2. »Tu bodo policaji in republikanska garda na vsakem vogalu. In bo jih, stavim, dve sto ali tri sto na kamionih predhodnice in zaščitnice. In vi ne razumete, da mi je potrebno najmanj dvajset ljudi? Računati moram s trideset odstotno izgubo prej, preden sploh pridemo do avtomobila.«

»V prvotnem pomenu splav, dalje ladijski konvoj. To so ilegalna imena odporniških grup, imenovana po rekah, pomembnejših pojmih in označena s tekočimi številkami. — Op. prev.

¹ Olona — rečica v Lombardiji, v drugem pomenu tudi trpežno platno za izdelovanje šotorov, ker so tako platno pričeli izdelovati prav ob tej reki v XVI. stol. — Op. prevajalca.

² Rajonska grupa Corridoni — Gruppo rionale Corridoni — rajonska fašistična organizacija. — Op. prev.

INDUSTRIJSKO GRADBENO PODJETJE

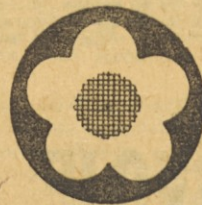
»GRADIS«

Gradilišče Šoštanj

čestita vsem borcem in borkam
Štajerske ter vsem delovnim ljudem
Slovenije k velikemu prazniku
na Ostrožnem!

Tovarna konfekcije, gumbov in galanterije, Šoštanj

izdeluje in nudi vse vrste moškega perila in ostale konfekcije v odlični izdelavi po zmernih cenah. Gumbarna nudi vse vrste galatitnih gumbov v najrazličnejših modernih fazonah in barvah. Za potrebe Vaše pisarne Vas bodo zadovoljile naše nadvse okusno izdelane pisarniške garniture.

K prazniku »Štajerska v borbi« čestita vsem preživelim borcem in ostalim državljanom naše socialistične domovine!

KOLEKTIV

»TOPER« - CELJE

TOVARNA PERILA, KONFEKCIJE, PRESITIH ODEJ IN PLETENIN

Poštni predal 3 — Telefon: 22-32, 22-31 — Brz.: Toper Celje
Tekoči račun pri Narodni banki Celje-mesto št. 620-T-21

TOPER CELJE •

Zvest velikim pridobitvam in svetlim tradicijam NOB kolektiv tovarne »TOPER« — Celje, čestita k prazniku »Štajerska v borbi« vsej borbeni Štajerski in svobodomiselnih Sloveniji ter kliče: Na svidenje 19. septembra na Ostrožnem!

Kolektiv podjetja

»Hvtopromet Gorica«

sedež SOLKAN

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM K PRAZNIKU
»ŠTAJERSKA V BORBI«!

Delovni
kolektiv podjetja

Tovarna umetnih brusov, Maribor

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM K PRAZNIKU
»ŠTAJERSKA V BORBI«! ★ SLAVA ZRTVAM
NARODNOOSVOBODILNE BORBE!

Tovarna kovanega orodja — Zreče

Čestita vsem delovnim ljudem borbeno Štajerske k njihovem prazniku Dneva štajerskih brigad in hkrati vsem ljudem naše domovine

Po vojni smo — zahvaljujoč zaslugam narodnoosvobodilne borbe — dosegli velike uspehe na področju razširitve tovarne in osvajanja novih artiklov za potrebe naših delovnih množic. Sedaj že proizvajamo najrazličnejše vrste mehničnega, mizarskega, kovaškega in poljedelskega orodja, kar smo prej morali uvažati. Naša kvaliteta je odlična, cene so primerne. Priporočamo vsem potrošnikom, da pri nakupu zahtevajo artikle z našo znamko

ŽELEZARNA ŠTORE

ŠTORE PRI CELJU

Vsem štajerskim borcem in aktivistom velike narodnoosvobodilne borbe in vsemu delovnemu ljudstvu čestitamo k velikemu prazniku »Štajerska v borbi« in pošiljamo naš delavski pozdrav!

valjani
proizvodi,
odlitki
sive litine,
valji,
šamotni
material

INDIJSKI SOCIALIST O JUGOSLAVIJI

„Dežela napredka“

Indijski socialist Prem Basin, ki je bival del časa v naši državi, objavlja v vrsti člankov svoje vtise iz Jugoslavije. Pred kratkim je izšel njegov članek »Razvoj industrije in delavske upravljanje«, ki nas še posebej zanima.

Uvodoma ugotavlja, da so znašale investicije 1938, leta je 2 odstotka narodnega dohodka. Leta 1952, pa investiramo pri nas že 24 odstotkov narodnega dohodka, 1953/54 pa celo okoli 30 odstotkov. Posebej govori o proizvodnji železa in jekla, ki bo znašala čez dve leti milijon ton.

Nam tujeem je težko oceniti, koliko je od tega uresničeno, saj bi vama le kratak čas v Jugoslaviji. Ne orka, marveč duh zakona so pri tem odločilni. V tem pogledu pa je obiskovalec Jugoslavije le na slišnem. Basin potem razlaga sam mehanizem delavskega upravljanja, se posebej zadržuje na disciplinskih sodiščih, zlasti pa ob delitvi dobička. Pripoveduje primer iz Zenice, kjer so razdelili lani dobička v višini 80% plač, lahko bi ga pa več, pa so rajši ostali del dobička dali občinskemu odboru za zgraditev stanovanj.

Večji del članka posveča razmišljanjem o delavskem upravljanju. »Po zakonu, ki so ga sprejeli 13. julija 1950, so prešla vsa državna gospodarska podjetja v neposredno upravo delavcev... To je bil drzen korak, ki je, če za izpolnijo v celoti, vseboval možnost prave socialne revolucije v deželi in da postane pomemben kilometrski kamen na poti v enakovrnostno in demokratično družbo brez dr-

IZ NOVE KITAJSKE

VSAK PO SVOJE

Zasebna podjetja prehajajo v skupno upravo zasebnikov, delavcev in države

Na Kitajskem so izdali predpise, po katerih bo del zasebnih podjetij prešel v skupno upravo lastnikov, države in delavcev. Menijo, da je v njihovih pogojih to pot k socializaciji upravljanja proizvodnje.

Li Vej Han, podpredsednik odbora za finančna in ekonomska vprašanja je ob izidu uredbe dejal, da je edina naloga mešanih družb razširjanje proizvodnje. »Delavci, ki bodo sodelovali s predstavniki države in kapitalistom v vodstvu podjetja, se bodo počutili gospodarje. To pa se bo odražalo v večji proizvodnji, večji bo dohodek za razširjenje podjetja,« je dejal Li Vej Han.

Po ureditvah so pravice delničarjev v mešanih družbah zaščitene. Dobiček podjetja se deli takole: najprej se odloži davek, potem pa se določi del dobička odvede v rezervni sklad. Ostalo gre za nagrade delavcem, za socialno zavarovanje ter za obresti in dividende delničarjev.

IZ INDONEZIJE

SUVERENA DRŽAVA

Te dni je bila med Holandsko in Indonezijo podpisana pogodba, s katero preneha indonezijska holandska unija. V tej uniji Indonezija ni imela svoje vojske, niti svojih diplomatskih predstavnikov. Odslej bo republika Indonezija suverena država s svojim zunanjim ministrom in svojo vojsko.

BREZPOSELNOST V ZDA

BREZ KRUHA

Avgusta je bilo v ZDA okoli 150.000 brezposelnih rudarjev. Brezposelnost je najbolj prizadela revirje v Pensilvaniji, Kentuckiju in Illinoisu. V Penni na primer je delalo 1943 leta 105.816 rudarjev, lani pa le 69.126. Poleg tega je na tisoče rudarjev, ki delajo le dva do tri dni v tednu. Mnogo odpuštenih je že izbrpalo brezposelnost podporno in ostalo brez kruha. Vlada sicer odpoštila hrano v te kraje, ob delitvi pa se dogaja, da rudarjem velikokrat ne pride v roko.

PREISKAVA V RIMSKI AFERI »MONTESI« USTAVLJENA

VLADA SE BOJI

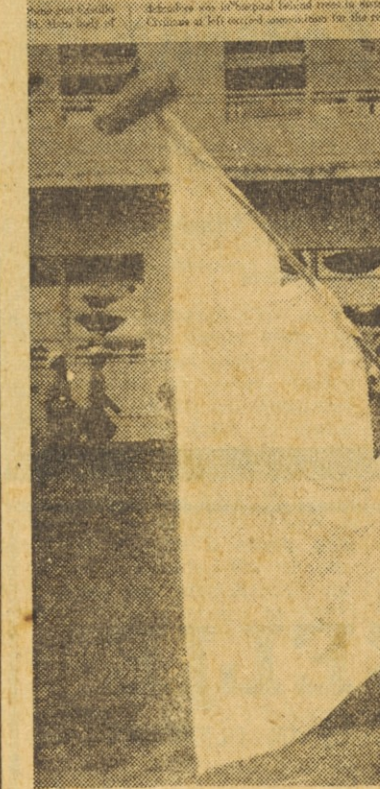
Preiskovalni sodnik je ustavil preiskavo iz protesta. — Vlada je prepredila nadaljnjo preiskavo, ker se boji, da ne bi padla

Afera »Montesi«, ki je dvignila v Italiji toliko prahu in pokazala vso pokvarjenost italijanske visoke družbe, se je nenadoma močno zasukala. Preiskovalni sodnik je zahteval, da vzame policija potne liste nekaterim glavnim obožencem, med njimi tudi sinu zunanjega ministra Picecionija. Že so pričakovali, da bo objavil tudi izid preiskave, pa se je v vso zavoje vmešala vlada. Preiskovalni sodnik je namreč zahteval od državnega to-

SESTANEK GOBBELSOVIH PROPAGANDISTOV

»LILI MARLEN«

V začetku meseca se je v Stuttgartu zbralo okoli 50 novinarjev in drugih uslužbencev bivših Hitlerjevih radijskih postaj v Beogradu, Solunu in Atenah. Dva dni so obujali spomin na fireroja in njegove čase, ob koncu pa so ustanovili društvo z imenom »Lili Marlen« po pesni, ki so jo oddajale te postaje. Mar nacistom v Nemčiji res ne stopajo več na prste! Organizirajo se, Amerikanci jim dajejo da potuho.

Tako je umrla guatemalska svoboda...

AMERIŠKA FEDERACIJA DELA

V SLUŽBI REAKCIJE

Predsednik AFL pozdravlja napad na Guatemalo in pravi, odpira nove možnosti »razvoju demokracije«

Ves svobodoljubni in demokratični svet je s skrbjo in žalostjo v srcu sprejel vest o oboroženem napadu ameriškega velekapitala in njegovih eksponentov na guatemalsko svobodo. Preberite, kaj je zapisal

predsednik Ameriške federacije del George Meany, ki se smatra za delavskega voditelja. Tako je zapisal v »Augustovsko številko« »International Free Workerschaftliche Nachrichten« ki jih izdaja »Odbor za svobodno delo« AFL: »Ameriška federacija dela podpira lja padee komunističnega režima v Guatemali, kjer armada ni več hotela služiti vladi, ki je izdala demokratske teženje ljudstva in sprosto za zahodni položaj...«

»Iz vsega srca želimo, da bo nova vlada čim hitreje vzpostavila vse ameriške in človeške pravice...« »Pozivamo vlado ZDA, naj uporabi bi ves svoj vpliv in pritisk, da bi demokratične sile Guatemale, po petih letih preganjanja spet dobile svoje...«

IZ ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIŠKE

KORUPCIJA

Nek stavbni mojster je »zaslužil« 600.000 dolarjev, ker je sklenil vlado pogodbo za zidavo sedem hiš, gradila so pa druga podjetja

Norman K. Winston je stavbni mojster v Združenih državah Amerike. Po protekeli uradnikovi izpovedi ne hiše je z vladno administracijo sklenil pogodbo za zgraditev sedem stavb v Queensu. Gradilo pa ni bilo po podjetje, marveč je dela oddal drugim in pri tem »zaslužil« 600.000 dolarjev. Del tega je prav gotovo tudi tisti uradnik, ki je posredoval da je Winston sklenil pogodbo.

SESTINOSEMDESETI KONGRES BRITANSKIH TRADE UNIONOV

NEZNATNA VEČINA

V Brightonu se je pretekli ponedeljek zavel šestinosemdeseti kongres britanskih Trade unionov. Kongresa se je udeležilo 973 delegatov, ki zastopajo okoli 8 milijonov članov 184 sindikatov.

Na kongresu so sklepali o 80 resolucijah. Med njimi jih je največ o zunanje-političnih vprašanjih, kar je nekaj nenavadnega za sindikalno gibanje v Angliji.

Izmed 80 resolucij, ki so jih pripravili še pred kongresom, jih je bilo le 7, ki so bile proti oboževitvi Nemčije. Po tem so sodili, da bo vodstvo Trade unionov v veliko večino prodrla s svojim stališčem, da je treba Zahodno Nemčijo oboževiti kljub odporu levičarsko usmerjenega sindikata stavbincev, ki šteje 890.000 članov. Resolucija generalnega sekretarja Vincenta Tewsona o oboževitvi Zahodne Nemčije pa je bila izglasovana z neznačno večino; 4.077.000 glasov je bilo za, 3.622.000 pa proti. Tam štejejo namreč glasove po številu članov, ki jih vsak delegat zastopa. Kljub temu, da je vodstvo Trade unionov prodrla s svojim stališčem, pa smatrajo, da pomeni tako majhna večina udarec uradni politiki Trade unionov.

Druge resolucije govore o uporabi atomskega orožja in hidrogenske

lombe ter o odnosih med Vzhodom in Zahodom. Pomembna je še resolucija, s katero je kongres z ogromno večino odklonil pogajanja s Svobodno sindikalno federacijo.

Najokorelejši reakcionar Daljnega vzhoda Sing Man Ri si podpira roko z newyorškim kardinalom Spellmanom

Kako močno je razgibala stavka bavarskih kovinarjev prebivalstvo, nam priča že tale majhen del literature in plakatov, ki so jih izdali za časa stavke

Glasilo sindikatov Slovenije. Izdaja Republiški svet Zveze sindikatov za Sloveńtjo. Odgovorni urednik France Bošnjanič. Tisk Tiskarne »Ljudske pravice« v Ljubljani. Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Čufarjeva ulica 1 — Dom sindikatov. Telefon: uredništvo in uprava 32-031, uredništvo 32-538, uprava 30-046. Poštni predal 284. Račun pri Mesni hranilnici v Ljubljani 601-505-1-221. List izhaja vsak petek. Rokopisov ne vračamo. Mesečna naročnina 40 din, četrtletna 120 din, polletna 240 din, celoletna 480 din; posamezna številka 10 din.

OKNO V SVET

BENO ZUPANČIČ: SREČANJA s kraji in ljudmi

Ciper je kakor stražar pred temi vrati v Azijo. Zadnjič so nam zabrisale luči iz Famaguste in že je okoli in okoli nas samo zvezdnata noč. Venera je že zdavnaj zatonila za obzorje, namesto nje se je visoko vzpet mesec. V njegovi luči se srebrno penijo komaj slišni valovi na oba stranska ladijskega ključa. Komaj da je slišati utripanje ladijskih motorjev. To je čas, ko ni več ne časa ne meje, ko se ti lahko misli svobodno sprehodi po tisočletjih in dobi neznanu obala, ki se ji približuješ, vsak hip drugo podobo. Zdalj je to svetloča Fenicija, zdaj od križarjev »osvojenjena« jutrova Ne vem, če je katera dežela videla več osvajalcev in vojska, in ne vem, če so se v kateri drugi deželi sprepletale niti toliko kultur in civilizacij. Če zatisnem oči, se mi zdi, da vsa ta obala še vedno trepete od korakov ljudstev, ki so jo prehodila, in kamor koli bom stopil, bo še vedno navzoča zgodovina: naj bo to bram bogu Baalu ali Zevsu, naj bo to rimski slavolok, grška Venera, asirski krilati lev, hetitski nagrobnik ali aramejski grob, križarska trdnjava ali turška mošeja. Kakor bi človek vstopal v velikianski muzej, kakor bi se srečal z zgodovino, ki jo bolj »sluti« kakor pozna?

SIRIJA
Republika s 3.500.000 prebivalci. Glavno mesto Damask — 350.000 prebivalcev. Večja mesta: Aleppo — 500.000, Latakia — 50.000. Zemlja: 12% obdelanih površin, 21% pašnikov, 2% gozdov, 46% neplodnih površin. Francoske čete so zapustile deželo 31. decembra 1946.

Zivljenje se polagoma prebuja. Najprej pride oblast — policija in cariniki. Kmalu nato se prikažejo vlačiči z velikauskimi tovorinami črna čolna, na katere bodo nalagali tovar — z naše ladje tes in cement. Od daleč so ti čolni podobni otočkom, ki so jih posedli pingvini. Polni so ljudi, ki so oblečeni vsak po svoje: v belih srajčah ali haljahu so, s turbanji, fesi, s tropskimi čeladami, nekateri samo v kratkih hlačah in s platenimi klobuki. Ožgani so od sonca, suhljati, poraščeni, vročinskih oči — in popolnoma mirni. Sedijo po čolnih in se ne ganejo. Tudi ko je čoln že pri ladji, še vedno tako sede in se ne premaknejo. Sicer pa to niti niso pristaniški delavci. Priseljenci so jih s sosedi, hribov, da bi nadomestili pristaniške delavce, ki štrajkajo.

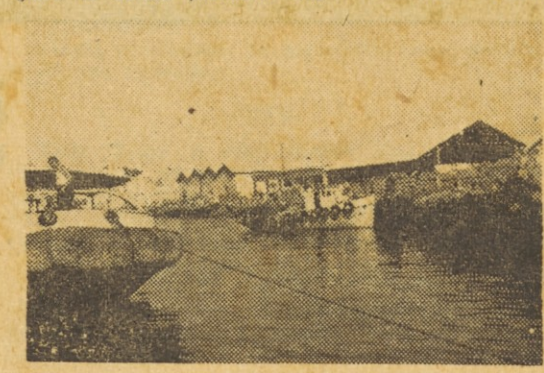
in fant mi pravi: »Ne bom pozabil, da si me vzel s seboj na Ciper.«

Poslovilo se in čoln odrine. Z drugim odrinam tudi jaz. Upam, da se je mesto medtem dobro prebudilo.

V malem pristanu z rtičem, ki ga brani pred odprtimi morjem, je vsa obala zatrpana s čolni, na katere nalagajo žito. Gibanje, vpitje, mešanje belih oblek in pokrival s črnimi obrabi, prah, ki se dviga iz vreč, prah po tleh — prah iz samega žita. Prvi korak na azijskih tleh naredim po žitu. Nad vsem tem pa sonce, ki se že z vso močjo upira — kakor da ni res. Podoba je tako živa, cel svet zase, da človek nehoti obstane in gleda. Ni opaziti, da kdo štrajka. In vendar mi pravijo, da zaslužijo pristaniški delavci komaj dvajset piastrov na dan. Piaster pa velja približno dinar.

Potni list oddam v pristaniški pisarni in odidem v mesto. Se dolgo je cesta posuta z žitnim prahom. Med kamioni se prerivajo osloske vprege, naložene z žitom. Ljudje vpivajo, tekajo, se prerivajo in vsi hkrati silijo k vratom v pristan. Se dalje vidim gore žita. Tu ga zlagajo v kamionov, ki ne morejo v pristan, od tu ga pozneje vozijo na čolne in s čolnov šele na ladje. Novo pristanišče, ki bo odpravilo vse to nepotrebno prekladanje, pa bo končano šele l. 1956.

Sonce se je razkurlilo in človek komaj lahko pogleda v razbeljeno nebo. Ulice so s središnje mesta nekoliko manj prašne. Ljudje hodijo sem in tja, trgovina je pri trgovini, stojnica pri stojnici. Prometnik stoji pod premakljivo streho zoper sonce, z belo tropsko čelado na glavi, in obrača pokončen drog z vodoravnim križem:

Staro pristanišče v Latakiji

z rdečima krakoma križa zapira in z zelenima odpira pot vozilom. Po cesti se pripelje prava pravcata kočija z dvema suhljatima, visokima konjema. V njej sedi pod tropsko čelado debeluščen gospod in se napihano ozira na okoli. V senči hiše na vogalu spi na tleh polnoga ženaka. Muhe se ji nabirajo na rjavih prsih. Zraven sedi — kakor črnkast amorček — dete z bleščecimi očmi in se igra s staro konjsko podkviho. Ljudje pazijo, da ne bi kdo stopil nanj, ne da bi se ozirali.

Na vrhu grebena se ceste zožijo. Tu so ostanki starih utrdb in zidovij. Po sredi ozke ulice teče dve pediti širok jarek, po katerem verjetno kdaj spustijo vodo. Ob obeh straneh so kupi sadja in zelenjave: grozdja, hrušk, bruskev, lubenic, bučk. Pek peče mince aekje pod zemljo in jih metne na cesto skozi okence v tleh. Meso visi na zarjavelih kavljih in po njem se pasejo roji muh. Star možak spi med zelenjavo in naslanja osivelo glavo na podolgovato bučo. Čevjar sedi pred svojim brlogom in krpa čevlje. Ljudje se prerivajo sem in tja, gledajo in barantajo. Nekateri jedo v mince zavilo sesekljano meso. Na vogalu stoji prodajalec na stolcu in vpivje ko jesihar. Zenske, zbrane okrog njega, ga molče poslušajo in s prsti odtipavajo pisane kose blaga, ki ga prodaja malodane zastoj.

Od tu pridem na širok trg s stojnicami, platenimi strehami, pisanimi sončniki in neznačnim vrvežem. Pisani čebelji panj. Sonce se iskri in žge, ljudje so polni, vsi nekaj prodajajo in skoraj nihče ne kupuje.

Ko se mi zazdi, da sem že dovolj potem, stopim v kavarno, ki je še kar hladna. Dobro uro sedim, gledam na cesto, podobe mi bežijo pred očmi kakor na filmskem platu. Tu in tam sedi še kak častiljiv stariček in kadilci svoj »nargilec«. Mlad fant hodi sem in tja s kadilci podobno posodo z žarečim oglijem in prižiga ugrasle pipe. Dva mlajša, dobro oblečena domačina strastno kockata, vzklikata, preklinjata, in spet molče stiskata ustnice.

Natakar, živ, črn fant, mi prinaša kavo in se v zadregu smeje. Trdil je, da govori vse jezike, zdaj pa ne spravi iz njega nobene besede.

V južni del mesta vodi široka cesta, ravno po grebenu vzpetine. Ob straneh so ograje z vrtovi, vilami in majhnimi dvorci. Po cesti se pripodi vsak čas tropa osličev, vsak tovor vrečo kamenjaja ali žita in povrh še dečka, ki ga poganja in nenamisljeno mlati s krepelcem. Vmes k dvirjo svetle limuzine in fantiči na kolesih, okrašenih z pobarvanimi perjanicami. Črna limuzina se ustavi tik pred menoj. Iz nje stopi belo oblečen šofer in odpre vrata sivemu gosposu s fesom in visoki črni gospe. Prota sojnca tenčica komajda zakriva bled, strog obraz. Si vrtil v vrt pa ju že čaka živiran lakaj. In grem dalje. Sredi ceste je sedla starjša žena v črnem. Ravno kar nagrabila predeh kup prahu in zdaj izbira iz njega drobna žitna zrna. Ves čas govori sama s seboj in se ne ozre na sem ne tja.

(Nadaljevanje prihodnjik.)